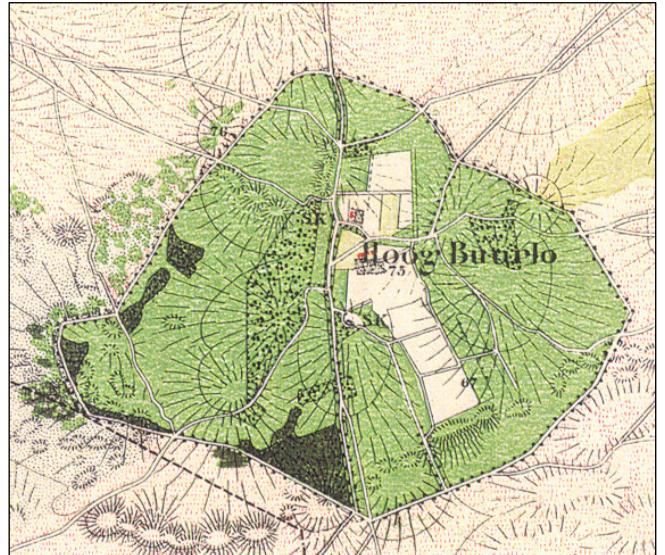
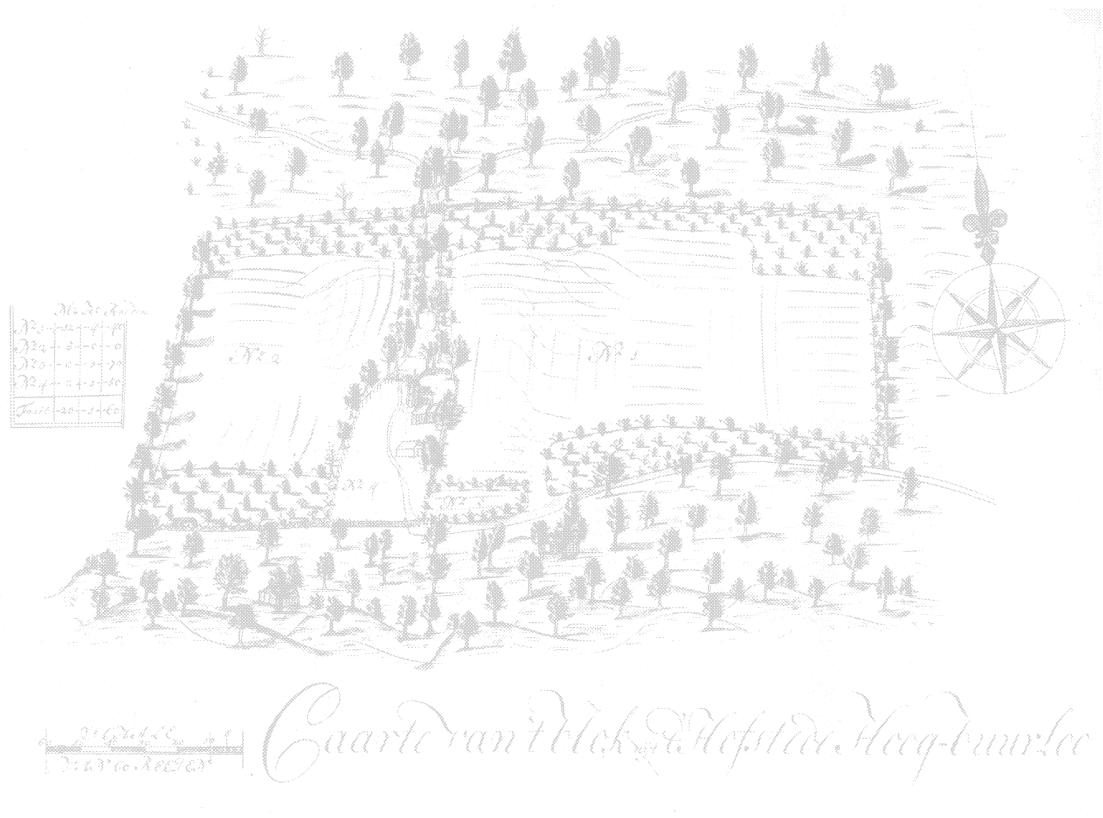

Ontrafeld Hoog Buurlo biedt toekomstperspectief

Hoe identiteit richting geeft aan het representeren van het
cultuurlandschap Hoog Buurlo

Ontrafeld Hoog Buurlo biedt toekomstperspectief

**Hoe identiteit richting geeft aan het representeren van het
cultuurlandschap Hoog Buurlo**

*Jan-Olaf Tjabringa
Studentnummer 1370944
Rijksuniversiteit Groningen
mei 2005*

In opdracht van Staatsbosbeheer

*Begeleider Rijksuniversiteit Groningen
Begeleider Staatsbosbeheer*

*Dr. Ir. F. van Soest
Dhr. P. Hopman*

Voorwoord

Van jongs af werd er bij mij thuis op zondag gewandeld in het bos en op de heide. Voor mij was bos dan ook bos en heide was heide. Dat ik hier in een interessant cultuurlandschap liep, realiseerde ik mij op dat moment nog niet. Later heb ik tijdens mijn twee studies bewust vakken gevolgd waarbij het landelijk gebied ter sprake kwam. Aandacht voor bossen en heide was er niet, maar de ruimtelijke ordening en geografie van het landelijk gebied spraken mij zeer aan. Ik was dan ook blij dat deze opdracht op mijn weg kwam. Een opdracht waarin geschiedenis, landschap, cultuur en toekomstgerichtheid zit, was een mooie afsluiting van mijn studentenloopbaan.

Praten met bomen zal er wat mij betreft nooit van komen, maar het is mij nu wel duidelijk dat een bos- en heidelandschap ook een eigen verhaal te vertellen heeft. Het is ook apart om te merken dat een volstrekt vreemd gebied je zo eigen kan worden. Ik kan mij niet voorstellen dat ik Hoog Buurlo na deze scriptie laat voor wat het is. De interesse zal er vanaf nu altijd blijven.

Mijn dank gaat uit naar Staatsbosbeheer en dan in het bijzonder naar Piet Hopman en Willem van Ark. Bedankt voor de samenwerking, het kritisch lezen van mijn stukken en het praten over Hoog Buurlo. Richting de Rijksuniversiteit Groningen wil ik Francien van Soest bedanken voor de begeleiding en het bezoek aan Hoog Buurlo.

Verder wil ik alle mensen bedanken met wie ik over Hoog Buurlo gesproken heb. Sommigen heb ik eenmalig gesproken, bij anderen kwam ik vaker. Het was leuk om te merken dat deze mensen met plezier hun verhaal over Hoog Buurlo wilden vertellen en dat ze blij waren dat het eindelijk eens op papier gezet werd. In het bijzonder wil ik Koos Vos en Joke de Bondt bedanken voor de gastvrijheid, voor de foto's, voor het middagje graven naar de Kozakken en natuurlijk voor de boeiende gesprekken in jullie bijzondere omgeving.

Jan-Olaf Tjabringa

Heerde 2005

Het Burlosche bosch vertoont zich op den hoogsten oostelijken heuvel, helaas! Niet als voor duizend jaren ten tijde van Folkerus: slechts een kleine groep bleef over als getuige eener vroegere grootheid. Verlaten staat het daar te midden van onafzienbare kale vlakten.

*Mr. C.A. Nairac
Een oud boekje der Veluwe, 1974*

Inhoudsopgave

Samenvatting		
1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Vraag- en Doelstelling	6
1.3	Onderzoeksopzet	8
2	Representatief cultuurlandschap	10
2.1	Lof der traagheid	10
2.1.1	Cultuur	11
2.1.2	Landschap	11
2.2	Het landschap lezen	12
2.3	Identiteit is te koop	13
2.4	Landschap als merk	15
2.5	Representatie	16
3	Methodologie onderzoek Hoog Buurlo	18
3.1	Historisch Geografisch onderzoek	18
3.2	Onderzoeksmethoden	18
3.2.1	Literatuuronderzoek	18
3.2.2	Veldwerk	20
3.2.3	Interviews	20
4	Geschiedenis van Hoog Buurlo	22
4.1	Hoog Buurlo in relatie met haar omgeving	22
4.1.1	Aanplant bossen en lanenstructuur	22
4.1.2	Radio Kootwijk	23
4.2	Geschiedenis van Hoog Buurlo	24
4.2.1	Abdij van Lorsch in Hessen	24
4.2.2	Kapittel van St. Marie	25
4.2.3	Koning Stadhouder Willem III	26
4.2.4	Baron Van Verschuer	26
4.2.5	Staatsbosbeheer	27

4.3	Landschapselementen in Hoog Buurlo	27
4.3.1	Schaapskudde	28
4.3.2	Schapendriften	29
4.3.3	Schaapskooien	30
4.3.4	Akker/weiland	32
4.3.5	Watervoorziening	36
4.3.6	Eikenhakhout	37
4.3.7	Beukenlaan	38
4.3.8	Beukenbos	40
4.3.9	Bewoning	40
4.3.10	Slottabel	43
5	Theoretisch Hoog Buurlo	44
5.1	Hoog Buurlo als cultuurlandschap	44
5.2	Identiteit van Hoog Buurlo	46
5.3	Hoog Buurlo als merk	48
5.4	Representatief Hoog Buurlo	49
6	Referentiebeelden	51
6.1	Hoog Buurlo in 1832	51
6.2	Hoog Buurlo in 1900	53
6.3	Aanbelevingen	56
7	Conclusie	58
7.1	Conclusie en aandachtspunten	58
7.2	Vervolg vragen	58
	Literatuurlijst	59
	Bijlagen	
1	Historische bronnen	
2	Document Kapittel van St. Marie	
3	Schaapherder Van der Zande, Hoog Buurlo 1925	
4	Kadastrale kaart Beekbergen 1832 Hoog Buurlo	
5	Kadastrale kaart Beekbergen 1832 Omgeving	
6	Kaart dikte plaggendek bouwland Hoog Buurlo	
7	Klimaataltas van Nederland tijdvak 1971-2000 Gemiddelde jaarlijkse neerslagsom	
8	Luchtfoto 1938	
9	Bouwtekening woning Hoog Buurlo 5	

Samenvatting

Vanuit de overheid en maatschappij wordt steeds meer aandacht geschonken aan landschap en cultuurhistorie. Deze aandacht hiervoor bestaat ook in toenemende mate binnen Staatsbosbeheer. Binnen de beheersgebieden heeft een selectie plaatsgevonden waarbij 35 gebieden als landschapspark worden gezien. Deze gebieden krijgen in de toekomst bijzondere aandacht op het gebied van landschap en cultuurhistorie. Hoog Buurlo wordt gezien als landschapspark en zal daarom ook deze extra aandacht krijgen. Het huidige Hoog Buurlo bestaat voornamelijk uit voormalige eikenhakhoutbossen, beukenbos, bouwland wat onderverdeeld is in weiland en akker, twee huizen en twee schaapskooien. Vanuit de geschiedenis is er een eeuwenoude relatie met de omliggende heide. De potstalcultuur, waarbij schapenmest vermengt met heideplaggen op de akkers werd gebracht, was gebruikelijk in Hoog Buurlo.

Dit onderzoek geeft een eerste aanzet om te komen tot een landschapsherstelplan voor dit gebied. De hoofdvraag luidt als volgt: *Welke landschapselementen zijn het meest geschikt om het historisch landschap van Hoog Buurlo, in relatie met de omgeving, in 2005 te representeren?*

In de vorm van een historische geografisch onderzoek heeft dit geleid tot een uiteenzetting over welke historische landschapselementen wanneer waar voorkwamen. Daarnaast vormt de relatie met de omgeving en de vraag waarom Hoog Buurlo vrijwel onaangetast is, een deel van het onderzoek. Aan de hand van twee referentiebeelden is een voorstel gedaan voor een tijdperiode die het meest aansluit bij de identiteit van het gebied.

Om tot een identiteit voor Hoog Buurlo te komen, is eerst stil gestaan bij een theoretisch kader. Hierin zijn theoretische begrippen uitgediept, zoals landschap, cultuur, identiteit en representatie. Aansluitend is het geschiedenis verhaal van Hoog Buurlo uiteengezet. Deze rijke geschiedenis beslaat een periode van 1200 jaar. Hierin is Hoog Buurlo in eigendom geweest van verschillende eigenaren en is het onderdeel geweest van de cultuur van het heidelandschap. Na een koppeling van theorie en de geschiedenis van Hoog Buurlo kan geconcludeerd worden dat alle 'ingrediënten' die nodig zijn om de cultuur van het heidelandschap uit te dragen, nog functioneel of niet meer functioneel aanwezig zijn in Hoog Buurlo. Er kan met recht worden gesproken over een gaaf gebied. Om de cultuur voor komende generaties ook zichtbaar te houden, is gekozen voor twee karakteristieke kenmerken die dragend zijn voor de identiteit van Hoog Buurlo. Deze zijn:

- De schapenhouderij met daarbij de heidecultuur
- Het majestueuze karakter van Hoog Buurlo

Om beide elementen gezamenlijk uit te dragen in het landschap is gekozen om de tijdperiode rond 1900 als uitgangspunt te nemen. In deze periode heeft de schapenhouderij nog een belangrijk aandeel in de levenswijze van de bewoners van Hoog Buurlo en daarnaast heeft het landschap een majestueus karakter gekregen die tot op de dag van vandaag te zien is. Het beeld van Hoog Buurlo in 1900 zal richtinggevend worden bij het uitwerken van de herstelplannen. In dit rapport is een lijst met aanbevelingen te lezen die per landschapselement aangeeft welke ingreep evt. noodzakelijk is. Op deze manier kan aan de hand van de landschapselementen het verhaal van Hoog Buurlo verteld worden.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Landschap en cultuurhistorie zijn woorden die de laatste jaren steeds vaker aan elkaar gekoppeld worden. De aandacht voor natuurwaarden in het landschap hebben een vervolg gekregen in een groeiende aandacht voor de cultuurwaarden van het landschap. De Nota Belvédère uit 1999 is hier een voorbeeld van. Binnen deze nota wordt gepleit voor een sterker belang van cultuurhistorische waarden bij de ruimtelijke ontwikkelingen van Nederland. Ook voor een organisatie als Staatsbosbeheer geldt dat een verschuiving te zien is binnen de aandacht voor cultuurhistorie. Niet alleen de natuurwaarden zijn belangrijk, maar ook de cultuurwaarden spelen in toenemende mate een belangrijke rol bij het beheren van eigen gebieden (*Staatsbosbeheer, Koepelvisie, 2004*)

De ambitie van Staatsbosbeheer (SBB) richt zich tot 2015 onder andere op een groeiende aandacht voor het cultuurlandschap in Nederland en de maatschappelijke culturele betekenis van het landschap in Nederland. Hiermee kan dus gezegd worden dat het cultuurlandschap een prominentere plaats krijgt binnen het beleid en de werkwijze van SBB. Gezien het grote grondbezit van SBB is dit ook niet verwonderlijk. Veel cultuurhistorische waarden bevinden zich immers binnen de beheersgronden. Op regionaal niveau wordt aan de hand van de ‘Koepelvisie Landschap en Cultuurhistorie regio Gelderland’ (*SBB 2004*) richting gegeven aan het invullen van de kerntaak landschap en cultuurhistorie. Dit wordt gedaan door:

- Het in kaart brengen van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden in de terreinen van Staatsbosbeheer in de regio Gelderland
- Richtlijnen te geven voor het opstellen van uitwerkingsplannen vanuit de kerntaak landschap en cultuurhistorie:
  - o Helderheid scheppen per deelgebied voor de strategische keuzen t.a.v. landschap en cultuurhistorie uit het productplan
  - o Afspraken maken over structurele inzet op het gebied van landschap en cultuurhistorie
  - o Geven van een heldere link tussen doel en middelen
- Het geven van concrete handvatten voor het beheer

De resultaten hiervan worden zoveel mogelijk op digitaal kaartbeeld en in tabellen weergegeven waarbij gebruik wordt gemaakt van beschikbare bronnen.

De Parels

Binnen Staatsbosbeheer zijn landschapsparels benoemd. Dit zijn gebieden die op grond van hun zeldzaamheid en compleetheid bijzondere aandacht verdienen op het gebied van landschap en cultuurhistorie. Bij het beheer van deze parels wordt een maximale kwaliteit nagestreefd op het gebied van identiteit, duurzaamheid en beleefbaarheid. Landelijk zijn er momenteel ca. 35 gebieden geselecteerd. Het streven is om per jaar voor ca. tien gebieden landschaps(herstel)plannen op te stellen. **Hoog Buurlo**, met daarbij het zandverstuivingslandschap van Kootwijk, is een voorbeeld van een landschapsparel. Dit gebied behoort tot één van de eerste tien gebieden, waarvoor dit jaar een landschapsherstelplan wordt opgesteld (*SBB, Koepelvisie, 2004*)

Om tot een goed landschap(herstel)plan te komen is onderzoek in het gebied noodzakelijk, omdat hierdoor de eigenheid en identiteit van het gebied gekend kan worden. Het historisch geografisch onderzoek in Hoog Buurlo zal handreikingen bieden voor het opstellen van het landschap(herstel)plan.

Voordat de vraag- en doelstelling van dit onderzoek uiteengezet worden is enige informatie over Hoog Buurlo vereist.

1.2 Situering Hoog Buurlo

Hoog Buurlo is 10 km ten zuid-westen van Apeldoorn gelegen. Het ligt midden op de Veluwe op de stuwwal van de oostelijke Veluwe.

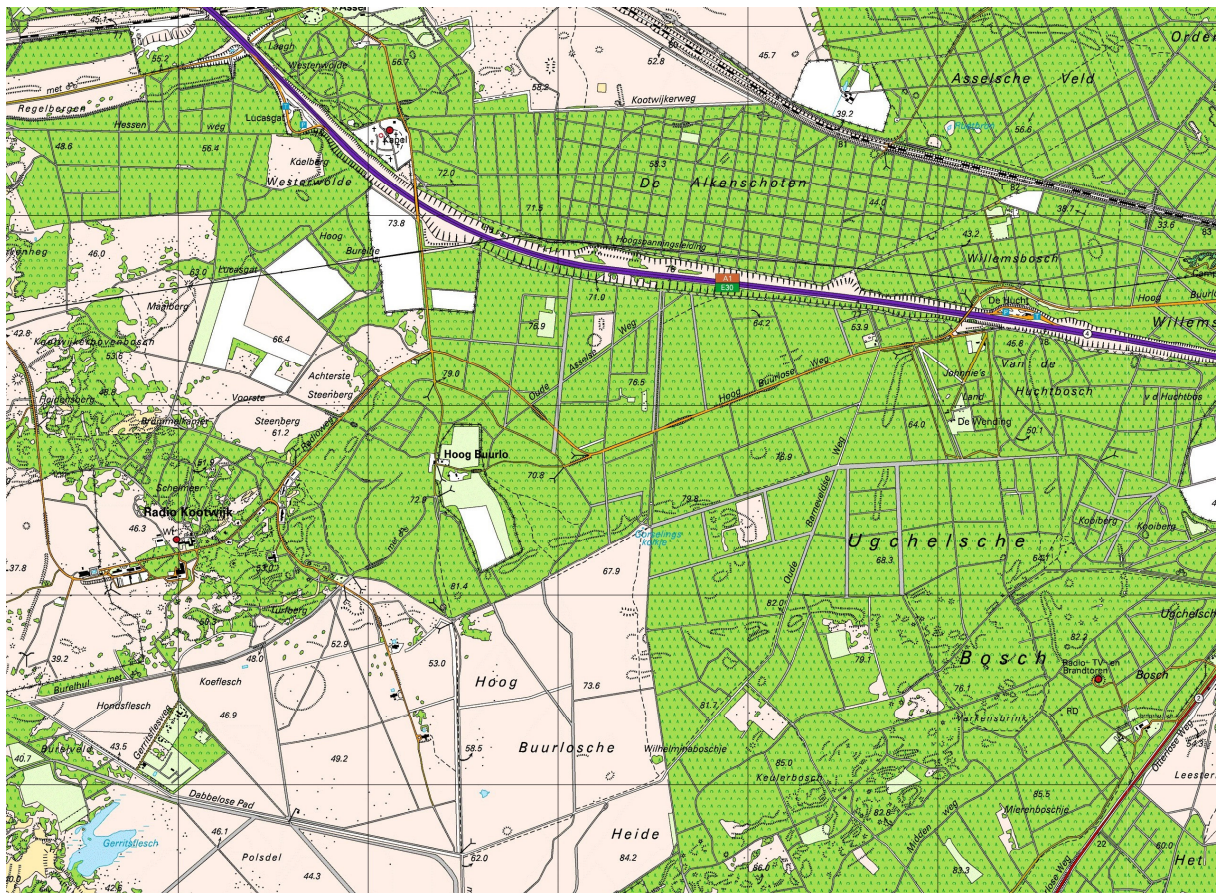

Fig. 1.1 Hoog Buurlo en omgeving

Bron: topkaart 1:25.000

De huidige locatie is nagenoeg dezelfde locatie als wanneer gesproken wordt over Hoog Buurlo van eeuwen terug. Tot Hoog Buurlo wordt gerekend het gehele gebied binnen de ringweg (beukenlaan) van Hoog Buurlo, inclusief deze ringweg. Het wordt ook wel als een enclave gezien, waar sinds de Middeleeuwen een vrijwel ongewijzigd landschapsbeeld gekoppeld wordt aan het houden van een schaapskudde met herder, akkers, weidegrond, hakhoutbos, wildwallen, schapendriften en schaapskooien (SBB, Koepelvisie, 2004) Het tegenwoordige Hoog Buurlo bestaat voornamelijk uit voormalige eikenhakhoutbossen, beukenbos, bouwland wat onderverdeeld is in weiland en akker, twee huizen en twee schaapskooien. Ook is er nog steeds grote verbondenheid met de schaapskudde. De kudde vindt echter geen onderdak meer in de schaapskooien, maar in een voormalig

zendergebouw van Radio Kootwijk. Mede hierdoor wordt een onvolledig beeld van Hoog Buurlo weer gegeven. Daarnaast hebben in het verleden gedane aanpassingen aan de structuur van Hoog Buurlo, alsmede het huidige beheer, afbreuk gedaan aan het historisch verleden van de enclave. Ook ontwikkelingen in de maatschappij hebben ervoor gezorgd dat de functies van verschillende elementen wegvielen. Hierdoor werd de samenhang tussen verschillende landschapselementen verzwakt. Voorbeelden hiervan zijn de opkomst van de kunstmest, wat het belang van schapen voor de mest naar de achtergrond schoof, en het eikenhakhout wat niet meer nodig was, omdat nieuwe producten deze plaats innam. Wellicht onbedoeld, voortkomend uit gebrekkige kennis over of geen interesse in het verleden en veranderingen in de maatschappij, is zo het historisch karakter van Hoog Buurlo naar de achtergrond geschoven.

Enkele kerngegevens:

Opp.: 1.2 km²
 Omtrek: 4.318 km
 Opp. hakhout: 65 ha.
 Opp. Beuken: 27 ha.
 Bouwland 13.5 ha.

Huizen: 2
 Bewoners: 3

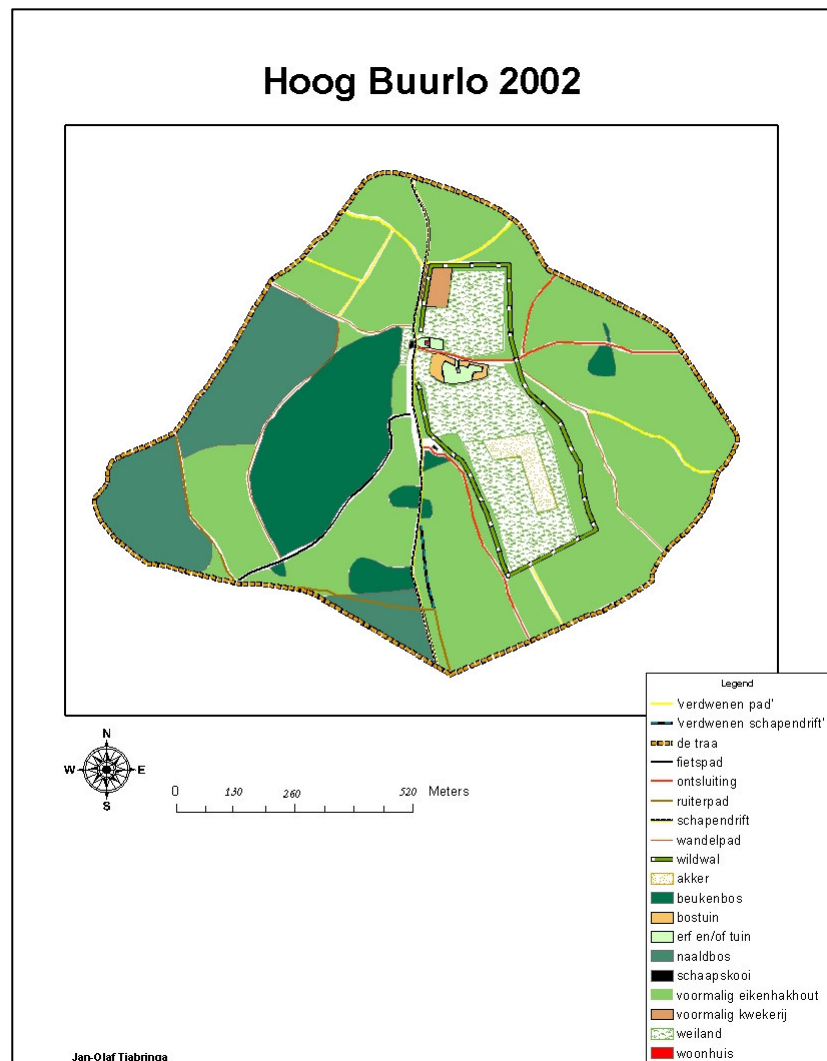

Fig. 1.2 Hoog Buurlo, 2002

Toelichting op deze kaart:

De basis van deze kaart is de top-kaart 1:25.000. Deze gaf echter geen onderscheid aan in beukenbos, naaldbos en voormalig eikenhakhout. Dit onderscheid is aangebracht a.d.h.v. de luchtfoto uit 2002. Deze kaart dient ervoor om een beeld te krijgen van het huidige Hoog Buurlo. Exacte plaatsbepalingen van landschapselementen kunnen n.a.v. deze kaart niet gemaakt worden. Daarnaast moet opgemerkt worden dat aan de randen van het naaldbos in het westen ook voormalig eikenhakhout te vinden is. Er is hier dus sprake van enige overlap in naaldbos en het voormalige eikenhakhout.

1.3 Hoofdvraag

Welke landschapselementen zijn het meest geschikt om het historisch landschap van Hoog Buurlo, in relatie met de omgeving, in 2005 te representeren?

In het verlengde van deze hoofdvraag worden een aantal deelvragen gesteld:

- Wat is de geschiedenis van Hoog Buurlo door de eeuwen heen?
- Welke historische landschapselementen bevinden zich in Hoog Buurlo en op welke manier hebben deze zich ontwikkeld?
- Waarom is Hoog Buurlo qua landschapsbeeld de laatste eeuwen herkenbaar gebleven?
- Waarom dient een landschap als Hoog Buurlo gerepresenteerd te worden?

Doel

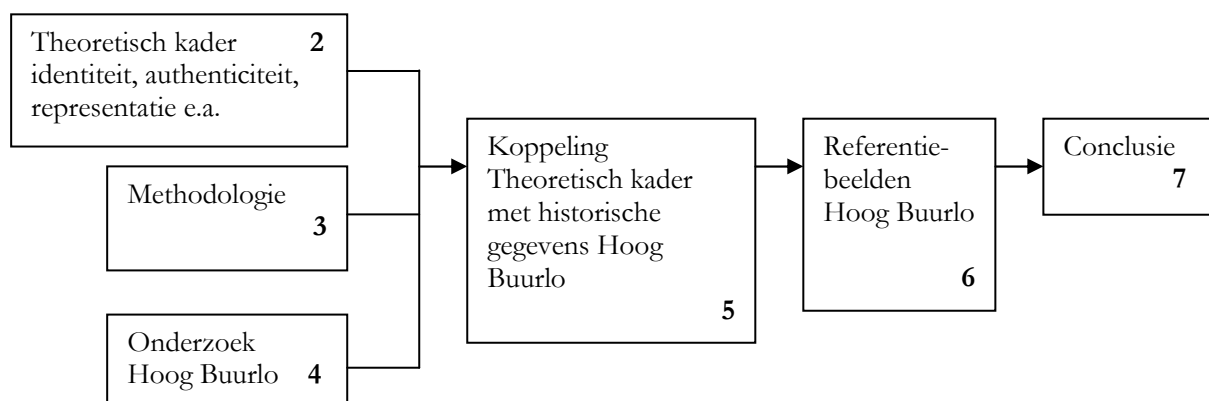
Het historisch geografisch onderzoek zal leiden tot een uiteenzetting over welke historische elementen wanneer waar voorkwamen. Daarnaast zal de relatie met de omgeving en de vraag waarom Hoog Buurlo vrijwel onaangetast is, een deel zijn van het onderzoek. Aan de hand hiervan zal een rapport worden geschreven waarbij twee referentiebeelden onderbouwd worden. Deze beelden zullen ter ondersteuning dienen voor het door Staatsbosbeheer op te stellen herstelplan voor Hoog Buurlo.

Bij de referentiebeelden zal niet geprobeerd worden om de ‘oorspronkelijke toestand’ naar voren te brengen. De oorspronkelijke toestand van een landschap bestaat namelijk niet. Daarnaast laten de meerdere beelden die gegeven worden ook geen ruimte voor een oorspronkelijke toestand. Elk beeld zal een bepaalde tijd weergeven die sterk gerelateerd is aan Hoog Buurlo. Bij deze referentiebeelden zullen fysieke landschapselementen op kaartmateriaal getoond worden, met daarbij een toelichting.

Dit rapport heeft een verkennende functie wat zal resulteren in twee referentiebeelden. Een aanbeveling richting Staatsbosbeheer zal het slot van het onderzoek vormen.

1.3 Onderzoeksopzet

In grote lijnen zal dit onderzoek vanuit een theoretisch kader inzoomen op Hoog Buurlo. Vervolgens zal bepaald worden in hoeverre de theoretische begrippen betrekking hebben op het onderzoeksgebied. Aansluitend zal dit resulteren in twee referentiebeelden met daarbij aanbevelingen. Aansluitend zal een conclusie volgen. Onderstaand schema laat de volgorde van hoofdstukken zien. Inclusief dit inleidend hoofdstuk zal het rapport zes hoofdstukken bevatten.

In hoofdstuk twee zullen relevante wetenschappelijke theorieën besproken worden. Deze theorieën hebben allen betrekking op het cultuurlandschap. Naast een uitleg over de begrippen cultuur en landschap zullen aanverwante onderwerpen aan bod komen, zoals identiteit, het lezen van het landschap, landschap als merk en hoe een landschap gerepresenteerd kan worden.

De hoofdstukken drie en vier vormen het onderzoek naar de landschapsgeschiedenis van Hoog Buurlo. In hoofdstuk drie wordt de methodologie hiervan besproken. Hierin komt naar voren wat voor soort onderzoek gedaan is. Daarnaast wordt vermeld welke onderzoeksmethoden gebruikt zijn en welke waarde zij hebben voor het onderzoek. In hoofdstuk vier zijn de resultaten van het onderzoek te lezen. Er zal een beschrijving van Hoog Buurlo worden gegeven, waarbij aandacht wordt gegeven aan verschillende landschapselementen. Ook komen zaken als de omgeving van Hoog Buurlo en de eigendomssituatie aan bod.

In hoofdstuk 5 zal de theorie en het verhaal over Hoog Buurlo samengevoegd worden. Een aantal deelvragen zal hier beantwoord worden en daarnaast zal er een waardering aan Hoog Buurlo worden gegeven. Dit mondt uit in twee referentiebeelden die representatief zijn voor Hoog Buurlo. In hoofdstuk zes zullen deze beelden uitgewerkt worden aan de hand van een kaart en een toelichting. Daarnaast zal een aanbeveling worden gegeven over hoe concreet verder te gaan met Hoog Buurlo. Hoofdstuk 7 zal als afsluitend hoofdstuk dienen waarbij het gehele onderzoek eindigt met vervolgvragen.

2 Representatief cultuurlandschap

Het cultuurlandschap, identiteit, representatie en soortgelijke begrippen worden veelvuldig gebruikt wanneer er wordt gesproken over het cultuurlandschap en dan met name als over het verleden van dit landschap wordt gesproken. Vooruitlopend op de uiteenzetting van de geschiedenis van Hoog Buurlo zal in dit hoofdstuk relevante wetenschappelijke theorie aan bod komen.

§2.1 Lof der traagheid

Vraag aan een willekeurig persoon om vijf kenmerken van het landelijk gebied op te noemen en de kans is groot dat het woord rust genoemd wordt. Het landelijk gebied wordt vaak gezien als een tegenhanger van het stedelijk gebied. Rust en traagheid versus drukte en snelheid (*Natuurpunt Velpe-Mene, 2003*). Daarbij kan het landschap ook worden gezien als onze collectieve identiteit. Het is een verbeelding van datgene wat ons vertrouwt overkomt. Dit vertrouwde beeld komt voort uit de meestal langzame veranderingen in het landelijk gebied. Wanneer je jaren later nog eens terug gaat naar een bewuste plek, ouderlijk huis, school etc, kan een hele herinnering boven komen wanneer de plek niet of nauwelijks veranderd is. Het verlangen naar rust, traagheid en de verbeelding naar vroeger speelt ook een rol bij rurale idylle. Hierbij wordt het landelijk gebied op een voetstuk geplaatst waarin geen scheur kan komen. Er wordt een gelukkig, gezond, probleemloos beeld van het rurale leven geschetst dat zich afspeelt binnen een veilige, hechte gemeenschap in een aantrekkelijke natuurlijke omgeving (*Heins, 2001*).

De strijd die tegen de verloedering van het landschap gevoerd wordt, komt mede voort uit het besef dat het waardevolle cultuurlandschap verloren dreigt te gaan. Vanaf eind 20^e eeuw dringt dit besef steeds meer door. Het besef van de teloorgang heeft volgens Antrop (2003) twee oorzaken. Ten eerste worden de nieuwe ontwikkelingen in het landelijk gebied gezien als een gebrek aan diversiteit, aan samenhang en waarbij enige identiteit in relatie met de omgeving ontbreekt. Een gebrek aan diversiteit vindt o.a. zijn weerslag in het overal verschijnen van min of meer dezelfde agrarische gebouwen. Ten tweede legt ook de globalisering zijn beslag op het landelijk gebied. De effecten van de globalisering tasten de eigenheid en identiteit van het landelijk gebied aan. Door grootschalige belangen lijkt er geen ruimte meer te zijn voor streekeigen accenten. De zorg en inspanning voor het behouden van cultuurhistorische waarden in het landschap mogen er niet aan bijdragen dat het landschap op slot gaat. Ondanks de vaak als negatief ervaren ontwikkelingen in het landelijk gebied zijn deze ook een bespiegeling van de huidige generatie. Toch is het juist goed om nu stil te staan bij de ontwikkelingen in het landelijk gebied en welke gevolgen dat kan hebben. Dit heeft vooral te maken met de snelheid waarmee tegenwoordig gebieden onder handen worden genomen. Waar een landschap of stad zich vroeger langzaam kon ontwikkelen en in dat proces vanzelf een identiteit kreeg, wordt deze tegenwoordig bijna in één keer verzonnen. Denk hierbij aan grote bouwprojecten als de VINEX-wijken of de Blauwe Stad in Groningen. Bij dit soort projecten wordt het landschap compleet veranderd waarbij de oude natuurlijke en culturele waarden verdwijnen en plaatsmaken voor iets nieuws wat eigenlijk al een geschiedenis heeft, maar deze niet kan uitdragen. Antrop (2003) meldt: *'a visible break in the continuity with the past is created'*. Nooit zal een landschap de tijd meer krijgen om zich langzaam te ontwikkelen. Het oude cultuurlandschap staat dus terecht in de belangstelling.

Cultuur en landschap zijn echter twee ruime begrippen. In de komende twee paragrafen komen ze nader aan bod.

§2.1.1 Cultuur

In het verlengde van het behouden van landschappen wordt vaak gesproken over het behouden van de cultuur. Kennelijk is de cultuur dan een soort levensstijl die we ons eigen gemaakt hebben. ‘Zo hoort het nu eenmaal’ of ‘dit is gebruikelijk’ zijn termen die het behoud van ‘onze cultuur’ dan moeten bewerkstelligen. Cultuur wordt neergezet als iets wat vaststaat. Daar valt niet aan te tornen.

Carl Sauer (1889-1975) houdt er een heel andere mening op na. Hij stelt dat de wereld veranderlijk is. Wij kunnen alleen proberen er wat van te begrijpen wanneer we die veranderingen traceren (*De Pater & Van der Wusten, 1991*) Er is daardoor ook een grote mate van diversiteit aanwezig. Wanneer de wereld veranderlijk is, dan kan het niet anders dan dat de cultuur ook veranderlijk is. De cultuur heeft dus geen statisch maar een zeer dynamisch karakter, of het zou in ieder geval een dynamisch karakter moeten hebben. Het is geen homogeen geheel, maar bestaat uit een groot aantal meer of mindere samenhangende, maar vaak ook onderling rivaliserende elementen (*De Klerk, 1998*).

Het begrip cultuur kan uitgelegd worden als *een gedeelde reeks van betekenissen welke worden uitgedragen in de materiële en symbolische praktijken van alle dag*. De betekenissen kunnen bepaalde waarden, geloven, praktijken, ideeën over godsdienst, taal, familie, geslacht, seksualiteit en andere identiteiten omvatten. Ook hierin komt naar voren dat cultuur een dynamisch concept moet zijn. Al deze betekenissen zijn immers gevoelig voor veranderingen (*Knox & Marston, 2003*).

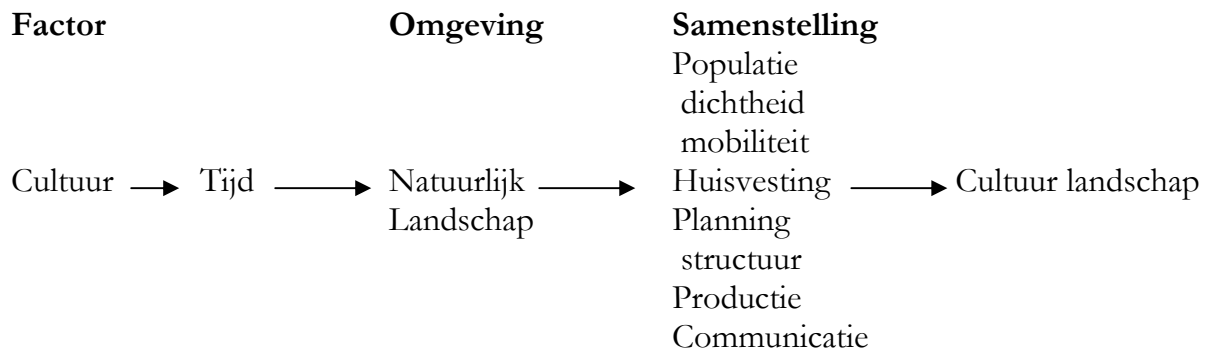
§2.1.2 Landschap

Er bestaan agrarische landschappen, natuurlandschappen, bebouwde landschappen, waterlandschappen etc., kortom het woord landschap wordt gebruikt om verschillende typen gebieden aan te duiden. Het landschap is dus niet synoniem aan voor het landelijk gebied, maar vaak wordt het wel zo gebruikt. Een drietal definities/omschrijvingen laten zien wat het landschap dan wel betekent;

- Het landschap als object van bewerking. Het landschap is het resultaat van de interactie tussen mens en natuur (*Sijmons & Feddes, 1998*)
- Het landschap betekent een gebied, dat door mensen wordt waargenomen, welk karakter het resultaat is van de actie en interactie tussen natuurlijke en/of menselijke factoren (*Antrop, 2003*)
- Het landschap als uitvoerig product van menselijke actie, dusdanig dat elk landschap een complexe bewaarplaats is van de maatschappij. Het is een verzameling van bewijsmateriaal over ons karakter, ervaringen, onze strijd en triomfen als mens (*Knox & Marston, 2003*)

In de drie definities/omschrijvingen komt ook naar voren dat hét landschap niet kan bestaan. Het landschap is duidelijk het resultaat van de interactie tussen mens en natuur. In die zin heeft het landschap dus altijd met cultuur te maken.

De eerder genoemde Carl Sauer wordt veelal gelijk in verband gebracht met de cultuurlandschapsgeografie. Hij is het ook die door middel van het onderstaande schema laat zien hoe een cultuurlandschap ontstaat.

Fig. 2.1 Sauer's cultuur landschap (Knox & Marston, 2003)

De basis voor het cultuurlandschap wordt gevormd door het natuurlandschap. De mens bewerkt door middel van de cultuur dit landschap en het cultuurlandschap is gevormd. De samenstelling van de cultuur bevestigt dat cultuur een zeer dynamisch begrip is. Mede hierdoor wordt het cultuurlandschap steeds weer opnieuw gevormd en staan de ontwikkelingen dus niet stil.

Het zal duidelijk zijn dat het cultuurlandschap een veelomvattende term is. Hetgeen we vandaag de dag zien, heeft een zeer lange en soms complexe geschiedenis achter zich. In de komende paragraaf zal ingegaan worden op het lezen van het landschap. Om iets van een betreffend cultuurlandschap te kunnen begrijpen, is het belangrijk om enig inzicht te krijgen in hoe een landschap 'gelezen' kan worden.

§2.2 Het landschap lezen

Er kan pas geoordeeld worden over de inhoud van een boek als het ook gelezen is. Dat zou eigenlijk ook moeten gelden voor het landschap. We kunnen het landschap pas gaan begrijpen en beoordelen als we het gelezen hebben. Bij dit lezen wordt geprobeerd om het landschap te systematiseren of te categoriseren op basis van de landschapselementen (Knox & Marston, 2003) Het cultuurlandschap zit vol met oude landschapselementen waaraan afgelezen kan worden wie we zijn en wat onze voorgeschiedenis is. Bijvoorbeeld het bos waar op zondag gewandeld wordt, is dan niet alleen een bos, maar ook een plaats met een verhaal van eeuwenlange en soms recentere ontwikkeling. Het kan laten zien hoe er eeuwenlang gebruik is gemaakt van een bos. Om burgers te leren hoe ze naar het landschap kunnen kijken, stelt dichter en redacteur De Vos (2004) voor om op de lagere school, naast de gebruikelijke leeslessen, een landschapsleesles in te voeren.

Landschapsarchitecten Feddes en Sijmons (1998), geven aan dat er drie manieren zijn om het landschap te lezen. Elke leesstijl heeft o.a. te maken met de achtergronden van de individuen, maar hierover zal later in dit hoofdstuk meer gezegd worden. De drie manieren om het landschap te lezen zijn: weemoed, pragmatiek en integratie.

- Weemoed: Bij deze benadering vindt verzet plaats tegen de veranderingen in het landschap, omdat het vrijwel altijd een aantasting is van het oude, vertrouwde

beeld. Het boek van Geert Mak, *Hoe God verdween uit Jorwerd*, is een voorbeeld van de weemoedige benadering.

- Pragmatiek: Deze benadering is sterk economisch gericht. Er is geen tijd voor weemoed, maar er moet gewerkt worden. Cultuurhistorische belangen worden in de planvorming niet genegeerd, maar worden als gewone actor gezien. Opvallend punt hierbij is dat het landschap wordt opgedeeld in allerlei kleine deeltjes. Het moet zo effectief en inventief worden verdeeld, omdat het landschap een schaars goed is.
- Integratie: Deze benadering komt vooral voor bij mensen die vanuit hun vak bezig zijn met het landschap, stedenbouw en ruimtelijke ordening. Hierin wordt het landschap juist als een samenhangend geheel gezien en ligt de uitdaging in het creëren van landschappen waarbij verschillende functies geïntegreerd zijn.

Welke benadering als leesstijl ook wordt gekozen, zonder verleden kan er niet gewerkt worden in het heden aan de toekomst. Nieuwe ontwikkelingen in het landschap worden steeds vaker gefundeerd op de identiteit van het gebied of de plaats. Deze identiteit komt voort uit het verleden. Gelet op de brede invulling van het begrip identiteit zal in de volgende paragraaf dit begrip uitvoeriger aan de orde komen.

§2.3 'Identiteit is te koop'

Menig 'strijder' voor het behoud van het cultuurlandschap in Nederland zal zich bij het lezen van deze titel achter de oren krabben. Identiteit kan niet te koop zijn, omdat identiteit langzaam moet ontstaan. De Amerikaanse hoogleraar stedelijke sociologie Sharon Zukin heeft een heel eigen visie omtrent identiteit. Ze richt zich daarbij vooral op de combinatie tussen steden, globalisering en winkelen. Volgens haar is de wereldmarkt letterlijk in ons gekropen. Daarom zijn onze cultuur en onze identiteit niet meer authentiek. Identiteit is nu te koop, omdat we door te consumeren ons een bepaalde identiteit aanschaffen. Verder stelt ze dat ook steden zich selectief allerlei beeldbepalende elementen aanmeten om zo een bepaald imago uit te stralen (*Spierings & Houtum Van, 2004*). Of dit ook zou kunnen gelden voor het landschap is dan een interessante vraag.

Om hier een antwoord op te kunnen geven moet eerst helder zijn wat er met identiteit bedoeld wordt. Uit een studie van Alterra over wat identiteit nu werkelijk is, blijkt dat het vooral een containerbegrip is. Er zijn vele woorden die sterk gerelateerd zijn aan identiteit, zoals: streek(eigen)heid, kenmerkendheid, karakteristiek, verscheidenheid, oorspronkelijkheid, authenticiteit, leesbaarheid, herkenbaarheid, typisch, differentiatie, volkscultuur, verbondenheid, tradities en gewoonten. Om toch een werkbaar begrip te hebben wordt identiteit, en dan met name regionale identiteit, als volgt gedefinieerd. Bij identiteit gaat het om *karakteristieke kenmerken waarmee een gebied zich onderscheidt ten opzichte van andere gebieden en die voor een 'verbondenheid' zorgen binnen het gebied* (Kruit e.a., 2004)

De zoektocht naar deze identiteit loopt min of meer parallel met de roep om het oude cultuurlandschap beter te beschermen. Om het cultuurlandschap te kunnen beschermen, wordt vaak gezocht naar de identiteit om dit als drager van het gebied te gebruiken. Dit aspect, identiteit als drager, zal in de volgende paragraaf uitgebreider aan bod komen.

Net als bij het lezen van het landschap wordt het begrip identiteit op verschillende manieren geïnterpreteerd, waarbij ook verschillende associaties denkbaar zijn. In dit soort

gevallen ligt de oorzaak in het benaderen van de werkelijkheid. Dit heeft te maken met het drievoudig landschap waarbij het landschap wordt onderverdeeld in een ware, juiste en waarachtig landschap (*Kruit e.a., 2004*). Elk landschap is vanuit deze drie benaderingen te beschrijven en bij elke zal ook een andere identiteit de boventoon voeren. Binnen het ware landschap (feiten/fysieke werkelijkheid) wordt bijvoorbeeld een schaapskooi omschreven als een houten stal met een rieten dak en heeft het een bepaalde grootte. Binnen het juiste landschap (normen/sociale werkelijkheid) zal de schaapskooi een element zijn dat onderdak biedt aan schapen en waar gewerkt wordt binnen een vaststaand ritme. In het waarachtig landschap (waarden/innerlijke werkelijkheid) zal de schaapskooi mooi of lelijk gevonden worden. Hier wordt dus meer de aandacht gevestigd op de beleving.

Gelet op deze punten kan de identiteit van een gebied/plaats nooit volledig sluitend en juist zijn. Elk gebied of elke plaats heeft dus te maken met meerdere identiteiten. Wat voor de één typisch te maken heeft met de identiteit van een gebied, kan voor de ander juist andersom of zelfs een nachtmerrie zijn. De streekeigen kleuren voor luiken kan voor de sommigen een vertrouwd gevoel geven, terwijl een ander zich belemmerd voelt in zijn/haar eigen creativiteit.

Wanneer er wordt gesproken over dé identiteit van een gebied/plaats, is het nodig om de volgende achtergronden in ogenschouw te nemen (*Holloway & Hubbard, 2001*).

- Identiteit is een sociaal product
  - o Het kan ontstaan en verdwijnen: Iedere vorm van identiteit is een momentopname. Dit kan steeds weer veranderen door bijv. veranderingen in de maatschappij. Hierdoor volgt de identiteit een route en staat feitelijk nooit stil.
- Identiteit wordt verankerd, gebaseerd en opgehangen
  - o Gepercipieerde kwaliteiten. Het vaststellen van één identiteit is niet mogelijk, omdat er veel processen als ervaringen, vooroordelen en meningen etc. een rol spelen bij het vaststellen van de identiteit.
  - o Identiteitsmarkers. (landschappelijke) elementen die de identiteit kunnen uitdragen worden veelal versterkt.
- Identiteit waarbij het verleden een rol speelt
  - o Geschiedenis is een grabbelton. Welke elementen van het verleden spelen een rol bij de identiteit? Elementen waar een bevolkingsgroep in een gebied niet trots op is, zal meestal niet bijdragen aan de vorming van de identiteit.
  - o Nostalgie. Een identiteit die gebaseerd is op het landelijk leven van vroeger, zal het niet hebben over het harde werken, de koude winter, te weinig voedsel, ziektes etc. Het verleden wordt geromantiseerd naar onze huidige maatstaven.
- Identiteit is omstreden
  - o Identiteiten en macht. Welke partijen hechten de meeste waarde aan een bepaalde identiteit voor een gebied? Zo kan een partij, bij een van oudsher agrarisch gebied, de nadruk leggen op het continueren van de productie, terwijl een andere partij juist de cultuurhistorische waarde ervan wil benadrukken. Er zullen altijd partijen voor of tegen zijn.

- Identiteiten passen in een context
  - o Exogeen & endogeen, onderscheid en verscheidenheid. Welke factoren van buitenaf of juist van binnenuit spelen een rol bij de identiteit? De identiteit van een gebied/plaats staat nooit op zichzelf. Het zegt niet alleen iets over het eigen gebied, maar ook iets over omliggende gebieden.

Gelet op deze zaken kan identiteit, net als cultuur, niet anders dan zeer dynamisch zijn. In sommige gevallen lijkt het alsof de identiteit van een gebied wordt vastgesteld waarna nieuwe ontwikkelingen niet meer gewenst zijn. De tijd wordt als het ware stilgezet. Er moet echter afgevraagd worden voor wie dit een voordeel oplevert. In sommige gevallen kan het nodig zijn om identiteit als bepaald 'eindbeeld' te presenteren, maar in de meeste gevallen zou het gebruikt moeten worden om nieuwe ontwikkelingen te sturen en te ondersteunen.

Deze paragraaf begon met de veronderstelling dat, voor stedelijke gebieden, identiteit te koop zou zijn en of dit ook voor een cultuurlandschap zou kunnen gelden. Er is uiteengezet dat ook voor het cultuurlandschap de identiteit omstreden kan zijn. Ook hier spelen bepaalde belangen een rol. Een verschil is echter aan te geven in de landschappelijke elementen die een rol spelen bij de identiteit. Stedelijke gebieden ontwikkelen zich sneller, waarbij oude waarden minder waardevol lijken. In een cultuurlandschap gaat de ontwikkeling minder snel en dragen bijv. landschapselementen sterker bij aan de identiteit van een gebied. Zo zou de identiteit van een cultuurlandschap minder gemakkelijk te koop zijn. Dat het selectief is, blijkt overduidelijk, maar de selectie zal wel moeten plaatsvinden vanuit reeds bestaande kenmerken van het betreffende landschap. Wanneer een identiteit is vastgesteld, kan deze gebruikt worden om een gebied te promoten. In de volgende paragraaf wordt hierop ingegaan.

§2.4 Landschap als merk

Het belang van merken in de samenleving neemt toe. Voor veel ondernemingen is hun merk het belangrijkste bezit. Een goed merk kan immers aan veel producten gekoppeld worden en kan daardoor zorgen voor de continuïteit van de onderneming. Een merkartikel kenmerkt zich in: een hoge bekendheid, een duidelijke positionering, een uitgesproken voorkeur bij een groep consumenten en een grote trouw. In eerste instantie wordt bij merken vaak gedacht aan tastbare producten of bepaalde diensten. Daarbij roepen de merken bepaalde associaties op (*Leeflang, 2003*). Het zijn juist die associaties die het gebruik van merken in een bredere context kunnen plaatsen. De identiteit van een landschap kan immers ook als merkproduct worden gezien. De identiteit van een gebied kan een verkoopbaar product zijn. Net als een tastbaar product kan ook een landschap via de identiteit als merk beschouwd worden, zodat via dit merk gecommuniceerd kan worden met de 'buitenwereld'. Daarnaast kan een duidelijke positie ingenomen worden als het gaat om de concurrentie met andere gebieden.

Het op de kaart zetten van een bepaald gebied als een merk wordt ook wel *place marketing* genoemd. Het belangrijkste bij marketing in zijn algemeenheid is dat begrepen wordt welke behoeften de klanten hebben. Bij *place marketing* functioneert de plaats als een product dat aangepast moet worden aan de behoefte van de bezoekers van deze plaats. Nu betekent dit niet dat een landschap met cultuurhistorische waarde op de schop moet

om te kunnen voldoen aan de wensen van de bezoekers. Wel kan een landschap zodanig gerepresenteerd worden dat het overeenkomt met de manier waarop de bezoeker een landschap tot zich wil nemen. Daarbij is het wel van belang om te kijken welk profiel de te verwachte bezoekers hebben. Deze vorm van marketing kan ervoor zorgen dat gebieden zich beter kunnen profileren ten opzichte van andere gebieden, zeker wanneer commercie en cultuur in deze tijd steeds dichterbij elkaar gaan staan. (Rainisto, 2003)

§2.5 Representatie

Wanneer duidelijk is hoe de wereld er om ons heen uitziet, kan het gerepresenteerd worden. Bij representeren gaat het om *alle vormen van communicatie waardoor mensen elkaar vertellen over de wereld en op deze manier informatie delen* (Holloway & Hubbard, 2001) Wanneer er sprake is van het representeren van een cultuurlandschap, dan kan bijv. Staatsbosbeheer een gebied zodanig inrichten dat het andere mensen kan vertellen over hoe dit gebied of deze plaats zich heeft ontwikkeld. In feite wordt er dus op deze manier informatie gedeeld met bezoekers. De vormen van communicatie kunnen zeer divers zijn. Eigenlijk is onze hele samenleving ervan doordrongen. Representatie kan plaatsvinden d.m.v. muziek, films, schilderijen, boeken, mode en natuurlijk door aandacht voor het cultuurlandschap. Hierbij wordt steeds verteld over hoe mensen zelf zijn, hoe andere mensen zijn, over plaatsen dichtbij en ver weg en over ervaringen (Holloway & Hubbard, 2001).

Het representeren van een landschap of plaats wordt niet zomaar gedaan. Er moet een reden zijn waarom een landschap gerepresenteerd wordt. Antrop (2003) geeft aan waarom landschappen uit het verleden belangrijk zijn voor de toekomst en waarom ze dus gerepresenteerd moeten worden. Hij geeft aan dat de samenhang tussen kleine gecreëerde elementen, geplaatst in een grotere context belangrijk zijn voor de leesbaarheid van het landschap. Hierdoor kan de identiteit en algemene waarde van een plaats verbeterd worden, doordat er meer mogelijkheden zijn om de geschiedenis van de plaats te vertellen. Dit biedt vervolgens aanknopingspunten die van belang zijn voor het toekomstig beheer en de ontwikkelingen binnen het gebied (Antrop, 2003)

Net als bij identiteit kan ook het representeren niet als onafhankelijk gegeven worden beschouwd. Representaties zijn namelijk altijd partieel, vervormd en selectief (Holloway & Hubbard, 2001):

- Representaties zijn partieel, omdat altijd slechts een gedeelte gerepresenteerd wordt. Het is niet mogelijk om een volledig beeld te geven van bijv. een landschap. Er zijn teveel processen en meningen die het onmogelijk maken om een volledige representatie te geven.
- Representaties zijn vervormd, omdat de makers de werkelijkheid op een eigen wijze benaderden. Deze benadering is mede afhankelijk van de culturele achtergrond en sociale aspecten van de makers. Daarom wordt ook wel beweerd dat representaties zowel iets zeggen over een gebied als over de makers.
- Representaties zijn selectief, omdat het de makers zelf zijn die besluiten om een bepaalde plaats op een bepaalde wijze te representeren. Vaak zal het zo zijn dat eigen belangen een stem hebben in de selectie.

Ook voor het representeren van een landschapsbeeld geldt dat het nooit een sluitend beeld kan opleveren. Zo zal Hoog Buurlo door de ogen van Staatsbosbeheer een ander beeld opleveren dan door de ogen van bijv. een historische vereniging.

In dit hoofdstuk zijn een aantal begrippen uiteengezet. Deze hebben te maken met de verdere opdracht om Hoog Buurlo anno 2005 te representeren. In het nu volgende hoofdstuk zal de methodologie van het onderzoek in Hoog Buurlo aan de orde komen. De uitkomsten van dit onderzoek worden beschreven in hoofdstuk 4. Hier zal de geschiedenis van Hoog Buurlo uiteengezet worden.

3 Methodologie onderzoek Hoog Buurlo

Na het theoretisch kader van het vorige hoofdstuk zal in dit hoofdstuk de methodologie van het onderzoek omtrent Hoog Buurlo aan bod komen. Binnen de methodologie zal omschreven worden welke soorten onderzoeksmethoden en bronnen zijn gebruikt en welke waarde deze voor het onderzoek kunnen hebben.

§3.1 Historisch Geografisch onderzoek

Het onderzoek in Hoog Buurlo is een historische geografisch onderzoek. De historische geografie valt in feite onder de paraplu van de cultuurhistorie. Naast de historische geografie onderscheidt de cultuurhistorie zich in nog twee disciplines: bouwhistorie en archeologie. Ondanks de verschillen hebben deze drie disciplines ook raakvlakken met elkaar. Vooral de historische geografie bevindt zich wel eens op het terrein van de archeologie en/of bouwhistorie. In hoofdzaak richt het zich op het beschrijven van de geschiedenis van het landschap. De invalshoek bij deze beschrijving zal een ruimtelijke zijn. Binnen deze ruimtelijke invalshoek krijgen nederzettingvormen, wegen- en kavelpatronen, restanten van vroeger bodemgebruik, heidevelden en bebossingen ruim de aandacht.

Een dergelijke benadering is geschikt om de geschiedenis van Hoog Buurlo uiteen te zetten. Alleen een archeologisch en/of bouwhistorisch onderzoek zou te eenzijdig zijn, omdat hier sprake is van een landschap waarin een grote samenhang is te ontdekken. Bepaalde landschapselementen kunnen niet los van andere elementen worden gezien. Om inzicht te krijgen in de geschiedenis van Hoog Buurlo zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. In de volgende paragraaf zullen deze methoden uitvoerig aan bod komen. In bijlage 1 is een complete lijst opgenomen met daarop de gebruikte historische bronnen.

§3.2 Onderzoeksmethoden

Voor dit onderzoek zijn de volgende drie onderzoeksmethoden gebruikt: Literatuuronderzoek, veldwerk en interviews. Per methode zal een toelichting volgen.

§3.2.1 Literatuuronderzoek

Binnen het literatuuronderzoek zijn de bronnen onder te verdelen in geschreven bronnen en geografische kaarten.

Geschreven bronnen

Boeken die alleen over Hoog Buurlo gaan bestaan voor zover bekend niet. Veelal wordt in boeken tussen de regels door een sfeerbeeld neergezet of wordt Hoog Buurlo als plaatsaanduiding vermeld. Als gevolg hiervan heeft literatuur over de geschiedenis van de Veluwe in het algemeen, als belangrijke bron gediend van waaruit gegevens over Hoog Buurlo naar voren kwamen. Binnen het literatuuronderzoek is naast het gebruik van boeken een groot aantal andere literatuurvormen gebruikt. Informatie over Hoog Buurlo is afkomstig van archiefstukken waaronder pachtdocumenten uit de 17^e eeuw, beleidsdocumenten van provincie en gemeente, documenten vanuit Staatsbosbeheer, artikelen die ingaan op de geschiedenis van de Veluwe, sagen en legenden en zelfs een roman. Duidelijk zal zijn dat hierin een splitsing is gemaakt tussen feitelijke informatie en informatie die een sfeerbeeld weergeven.

Geografische kaarten

Binnen het literatuuronderzoek wordt niet alleen gebruik gemaakt van geschreven bronnen, maar vormt kaartmateriaal ook een essentieel onderdeel. Pas vanaf 1535 neemt de productie van kaarten voor een breder gebruik toe. Nederlandse cartografen spelen hierbij een belangrijke rol. In die tijd hadden de kaarten verschillende doeleinden. Zo vormden ze pre-kadastrale kaarten, waren ze belangrijk voor militaire doeleinden, dienden ze als hulpmiddel voor het beheer van rivieren en bovenlokale wegen en dienden ze o.a. voor landaanwinningen, inpolderingen en bedijkingen. De oude kaarten geven een indicatie van vroeger tijden, maar voor dit onderzoek zijn ze niet erg bruikbaar. Dit heeft vooral te maken met de betrouwbaarheid. Door gebrekkige meetmethoden kunnen er afwijkingen zijn opgetreden. Hierdoor kan de exacte plek van bijvoorbeeld het bouwland van Hoog Buurlo op oude kaarten niet worden aangegeven. Ook door het vaak voorkomen van verschillen in de kartering zijn vergelijkingen tussen kaarten moeilijk te maken.

Vanaf de negentiende eeuw neemt de betrouwbaarheid van de kaarten aanzienlijk toe. Dit komt door de systematische invoering van de driehoeksmeting, de instelling van het Kadaster en de vervaardiging voor heel Nederland van topografische kaarten (*Hendriks, 2001*)

De binnen dit onderzoek gebruikte kaarten dateren vanaf 1559 tot en met 2002. De kaarten gemaakt in de periode 1559-1831 geven een indicatie over hoe de Veluwe en soms specifiek Hoog Buurlo er in die tijd uitzagen. Overigens wordt meestal volstaan met alleen de vermelding van Hoog Buurlo. Enkele kaarten geven wel een gedetailleerd beeld over Hoog Buurlo, waarbij landschapselementen goed te herkennen zijn. Deze gegevens vormen uiteraard wel een onderdeel van het onderzoek. Een voorbeeld hiervan is de topografische kaart van de Veluwe en Veluwezoom van M.J. de Man 1802-1812. Deze kaart is nog niet volledig betrouwbaar, maar geeft wel een goed beeld over hoe Hoog Buurlo er begin 19^e eeuw uitzag. In 1832 wordt de eerste echte betrouwbare kaart van Hoog Buurlo gemaakt. Het gaat hier om de kadastrale kaart Beekbergen. Na deze periode worden meerdere betrouwbare kaarten gemaakt, zoals de topografische kaarten. Vanaf 1938 verschijnt de eerste luchtfoto van Hoog Buurlo. Het kaartmateriaal met daarbij de luchtfoto's zijn met elkaar vergeleken. Binnen het onderzoek heeft het kaartmateriaal en de luchtfoto's o.a. bijgedragen aan de vraag wanneer welke landschapselementen waar voorkwamen.

Holloway & Hubbard (2001) geven een belangrijk aandachtspunt mee voor het werken met kaarten. *Never take maps for granted* wordt door hun benadrukt als het over kaarten en representaties gaat. Ook voor kaarten geldt dat ze partieel, vervormd en selectief zijn. Kaarten kunnen nooit volledig zijn, omdat de maker vaak met een bepaald doel een kaart maakt. Bepaalde elementen zijn voor de maker belangrijk, terwijl andere elementen niet ingetekend worden. Dit wil dan natuurlijk niet zeggen dat ze niet belangrijk zijn, maar de maker maakt hierin een andere keuze. Voor een onderzoek als in Hoog Buurlo is het goed om, als het ware, door de kaarten heen te kijken. Ze bieden een schat aan informatie, maar geven slechts een gedeelte van de werkelijkheid weer.

§3.2.2 *Veldwerk*

Om inzicht in de historische achtergronden van Hoog Buurlo te krijgen is veldwerk noodzakelijk. Gezien de geringe oppervlakte van Hoog Buurlo is het mogelijk om het gehele gebied te bestuderen. Hierdoor kunnen de verschillende landschapselementen uitvoerig aan bod komen. Het veldwerk is onderverdeeld in een drietal aspecten; grondboringen, fotografie en het inventariseren van bestaande en ‘verdwenen’ landschapselementen. Hierbij moet wel vermeld worden dat de laatste twee punten deels met elkaar verweven zijn.

Grondboringen

Het nemen van grondboringen zal voornamelijk in het esdek plaatsvinden. Vanuit deze boringen zal meer informatie naar boven komen over de oudheid van het esdek en/of welke delen intensiever zijn gebruikt. Het achterhalen van de oudheid is belangrijk om te bepalen hoe lang er op deze plek gebruik is gemaakt van dit bouwland en hoe lang dit mogelijk gekoppeld kan zijn aan het hoeden van schapen op de heide. Daarnaast kan de dikte op bepaalde stukken aanwijzingen geven over bijv. de locatie van de boerderij(en).

Fotografie

Binnen dit onderzoek zijn de landschapselementen zowel binnen als buiten Hoog Buurlo veelvuldig per foto vastgelegd. Deze beelden geven aan hoe Hoog Buurlo er vandaag de dag bijstaat in vergelijking met ‘vroeger tijden’. Ook de vergelijking met oude foto’s draagt bij aan het onderzoek. Het vastleggen van Hoog Buurlo in beelden speelt een belangrijke rol bij het zoeken naar de identiteit van Hoog Buurlo. Daarnaast zal het bijdragen aan de representatie van Hoog Buurlo.

Landschapselementen

Om een overzicht te krijgen van de oude, nog aanwezige landschapselementen, worden kaartmateriaal en luchtfoto’s gekoppeld aan het huidige Hoog Buurlo. Binnen dit aspect wordt gezocht naar de nagenoeg ‘verdwenen’ landschapselementen die wel op oude kaarten staan, maar in het huidige Hoog Buurlo nauwelijks nog te herkennen zijn. Deze inventarisatie is belangrijk om elementen van het later gekozen referentiebeeld weer in ere te herstellen voor zover dat mogelijk is.

Bij het veldwerk is gelet op een aantal punten waaronder de huidige status (gaafheid) en de zeldzaamheid van het element en welk belang het heeft binnen Hoog Buurlo. Na de beschrijving van Hoog Buurlo zal dit naar voren komen wanneer het gaat om de waardering van het gebied.

§3.2.3 *Interviews*

Interviews vormen de laatste onderzoeksmethode. Het is vooraf bekend dat er niet veel geschreven bronnen expliciet over Hoog Buurlo gaan. De informatie die vanuit de literatuur en het veldwerk naar voren komt zal aangevuld kunnen worden door de geïnterviewden. Uit deze gesprekken zullen niet alleen feiten naar voren komen, maar door verhalen over de belevenissen op Hoog Buurlo zal het buurtschap ook een persoonlijk karakter krijgen. Dit zal de statische informatie van bijv. kaartmateriaal aanvullen tot een levendig geheel. Deze interviews zijn niet alleen belangrijk vanwege het verhaal van de geïnterviewde, maar vormen ook een belangrijk ‘doorverwijs’ instrument.

Hiermee wordt bedoeld dat een geïnterviewde iemand kent die op welke wijze dan ook een binding heeft of had met Hoog Buurlo. Via deze ‘nieuwe’ persoon kan weer nieuwe informatie worden verkregen. Aangezien er niet precies bekend is welke informatie voor handen is, moet er in de interviews ruimte zijn voor onbekende zaken. Daarnaast bieden de interviews de gelegenheid om nieuwe ‘ontdekkingen’ omtrent Hoog Buurlo te bespreken.

Een belangrijk aandachtspunt bij de verwerking van de informatie van geïnterviewden is dat het niet uit onafhankelijke bron komt. In het volgende hoofdstuk zal veel gebruik worden gemaakt van deze informatie en indien mogelijk wordt het aangevuld en/of getoetst aan meer onafhankelijke bronnen.

De groep geïnterviewden is een vrij gedifferentieerde groep. Zo zijn oud-bewoners, een huidige bewoner, oud-opzichter, oud-schaapherder, een gemeentearcheoloog, een Veluwe-kenner, een schrijver van historische boeken, medewerkers van Staatsbosbeheer en een vertaler van oude geschriften aan het woord gekomen. Een exacte lijst is terug te vinden bij de bronnen, achter in dit rapport. Eigenlijk kan niet altijd gesproken worden van interviews. Met belangstelling van beide kanten voor het onderwerp zijn gedachten en informatie over Hoog Buurlo uitgewisseld. Als bronvermelding zal informatie, afkomstig van geïnterviewden, worden weergegeven als (*Int. Naam*) Een jaartal wordt achterwege gelaten, omdat alle interviews hebben plaatsgevonden in de periode vanaf september 2004 t/m maart 2005.

Aan de hand van de drie onderzoeksmethoden is geprobeerd om een zo compleet mogelijk beeld van Hoog Buurlo te schetsen. Het resultaat is te lezen in het nu volgende hoofdstuk.

4 Geschiedenis van Hoog Buurlo

Hoog Buurlo zal bij velen bekend zijn als uitstekende wandelplek op de zondagen. De geïnteresseerden in geschiedenis zullen beter op de hoogte zijn van de historische achtergrond van Hoog Buurlo. En dat Hoog Buurlo een historische achtergrond heeft is een feit. Er is hier sprake van een zeldzaam intact gebleven stukje Veluwe. In dit hoofdstuk zal daarom aandacht worden besteedt aan de geschiedenis van Hoog Buurlo die vooraf wordt gegaan op een blik op de omgeving van Hoog Buurlo.

§4.1 Hoog Buurlo in relatie met haar omgeving

In het inleidende hoofdstuk is een kort beeld gegeven over de huidige ligging van Hoog Buurlo met daarbij een korte beschrijving over hoe Hoog Buurlo eruit ziet. Later in dit hoofdstuk zal het gehele verhaal van Hoog Buurlo uitvoeriger aan bod komen. Voorafgaand zal nu een blik op de omgeving van Hoog Buurlo geworpen worden. Onderstaande kaart geeft de huidige ligging van Hoog Buurlo aan. In feite zijn er drie soorten landschappen om Hoog Buurlo gesitueerd. In het noorden en oosten van Hoog Buurlo is veel aangeplant bos aanwezig met een duidelijk herkenbare lanen structuur. Ten zuiden en ten noordwesten van Hoog Buurlo bevinden zich heidevelden en tenslotte bevindt zich ten westen van Hoog Buurlo het ‘landschap’ Radio Kootwijk. Beide aspecten zullen nu kort aan bod komen, omdat ze sterk bepalend zijn geweest voor het aanzicht op Hoog Buurlo. De heidevelden zullen later, in combinatie met de schapenhouderij, aan bod komen.

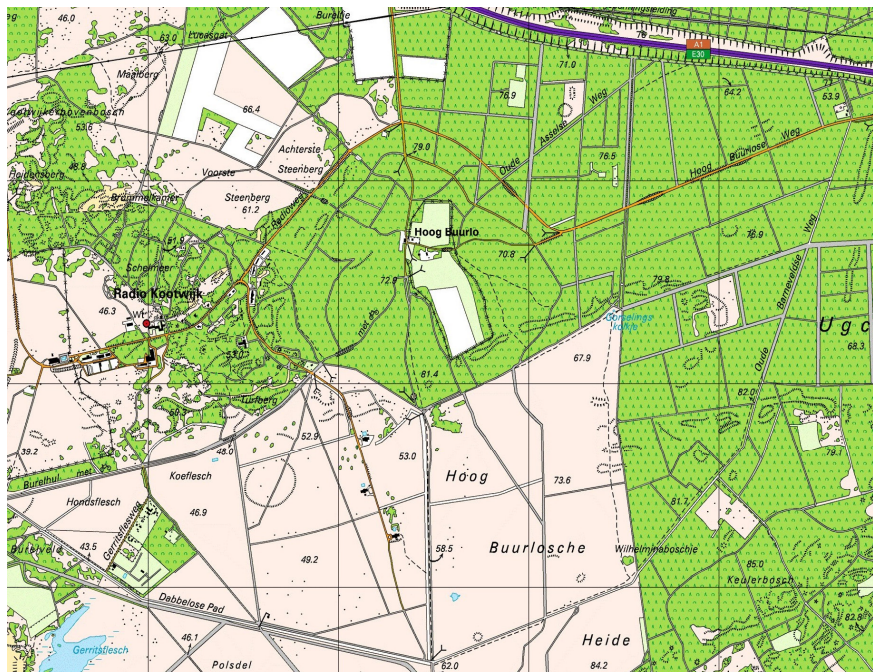

Fig. 4.1 Hoog Buurlo en omgeving

§4.1.1 Aanplant bebossing en lanenstructuur

De aanleg van de bossen is een gevolg van de steeds groeiende verstuiwingen die tot in de 19^e eeuw plaatsvonden. Het gaat hier om ontginningen waarbij woeste gronden werden omgezet in bouw- en weiland, maar vooral rond Hoog Buurlo in bosgebieden (Demoed, 1987). Door de verdeling van de marken (vereniging van landeigenaren die onverdeeld grond bezitten) kwam veel grond in handen van particulieren. Het zijn dan ook de particulieren die de grootscheepse heidebebossing in de 19^e en 20^e eeuw hebben laten uitvoeren. Dit werd vooral gedaan om de verstuiwingen aan banden te leggen en tevens werd hout geproduceerd om te dienen als mijnhout (De Rijk, 1994). Hoog Buurlo was in

de tijd van de grootschalige ontginningen in handen van Baron Van Verschuer (zie §4.2.4) Op de onderstaande kaarten is te zien hoe snel de ontginningen plaatsvonden. De eerste kaart laat zien dat het gebied rondom Hoog Buurlo nog uitsluitend uit woeste grond bestaat. Nog geen 7 jaar later, zie figuur 4.3, is al een groot deel bebost en dit tempo wordt de daaropvolgende jaren doorgezet.

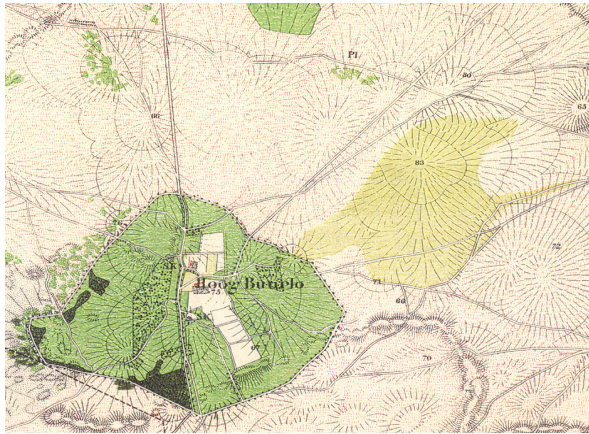

Fig. 4.2 Hoog Buurlo 1900 Bron: Top. Dienst

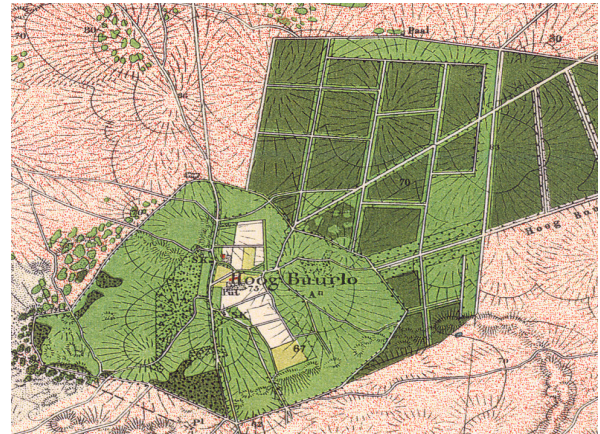

Fig. 4.3 Hoog Buurlo 1907 Bron: Top. Dienst

Opvallend aan de bossen rondom Hoog Buurlo zijn de lanen. De bospercelen zijn strikt van elkaar gescheiden door wegen die aan weerszijden 2 of 3 beuken rijen hebben. Deze wegen zijn hoofdzakelijk om twee redenen aangelegd. Ten eerste zijn de lanen aangelegd ten behoeve van de houtafvoer. De bossen dienden immers om de gronden productief te maken. Ten tweede hadden ze een brandwerende functie. Op de kaart in fig. 4.3 is duidelijk te zien dat het bosperceel is verdeeld in vakken. Wanneer een bepaald vak in brand stond, was de kans kleiner dat het gehele bos in vlammen opging. Door de aanplant van de beukenlanen werd voorkomen dat deze grond onder de bomen begroeid zou raken met grassen en kleine struikjes. Door de kale ondergrond had het vuur minder kans om over te slaan naar een ander vak.

§4.1.2 Radio Kootwijk

Op steenworp afstand van Hoog Buurlo, ten westen, ligt Radio Kootwijk. Hoewel Hoog Buurlo dichterbij ligt dan het dorp Kootwijk heeft het toch de naam 'Radio Kootwijk' gekregen. In eerste instantie was dit niet het geval. Het zendstation heeft in het begin de naam 'Radio Hoog Buurlo' gehad. Deze naam verdween snel, omdat Hoog Buurlo wellicht een te kleine nederzetting was, terwijl het dorp Kootwijk, vergeleken met Hoog Buurlo, aanzienlijk groter was. De bouw van dit zenderstation en de daarbij behorende bebouwing heeft een enorme weerslag gehad op het gebied. Om Radio Kootwijk vanaf Apeldoorn te bereiken is lange tijd gebruik gemaakt van een deel van de beukenlaan rondom Hoog Buurlo. Pas vanaf de jaren '70 is deze route aangepast, zodat de beukenlaan sindsdien wordt gespaard voor het verkeer.

Fig. 4.4 'De Kathedraal' Bron: www.radiokootwijk.free.fr

Naast de toevoerwegen werden woningen gebouwd voor de werknemers van Radio Kootwijk. Deze huizen zijn aan de west-kant van Hoog Buurlo gebouwd (*De Haan-van der Meulen e.a., 1998*)

Zowel de aanplant van de bossen als de bouw van het complex Radio Kootwijk hebben het vrije zicht op Hoog Buurlo ontnomen. Voor 1900 was Hoog Buurlo van alle kanten van grote afstand te zien. Midden in de heidevelden lag dit hoger gelegen oord als een duidelijk herkenningsteken. Met de aanplant van de bossen en de komst van Radio Kootwijk kwam hieraan dus een einde.

§4.2 Geschiedenis van Hoog Buurlo

Hoog Buurlo is in de loop van de eeuwen in verschillende eigendommen geweest. Veelal waren het kloosters of kapittels die Hoog Buurlo in eigendom hadden. Het verschil tussen deze twee instellingen is gebaseerd op het naar buiten treden van de instelling. De bewoners van kloosters, de monniken, keren zich van de wereld af en leven als het ware in hun eigen wereld. De bewoners van kapittels, de kanunniken, richten zich juist op de wereld (*Van Vliet, 2002*). Vanaf 1701 komt Hoog Buurlo in particulier bezit waaronder het Koningshuis en de Baron Van Verschuer. Pas vanaf 1949 heeft Staatsbosbeheer de zeggenschap over Hoog Buurlo. In het kort zullen de verschillende eigenaren de revue passeren. Het jaartal achter de namen geeft, voor zover in de bronnen teruggevonden is, een tijd of tijdsperiode aan wanneer er een relatie met Hoog Buurlo was

§4.2.1 *Abdij van Lorsch in Hessen* 814

De oudste vermelding van Hoog Buurlo gaat terug naar het jaar 814. In die tijd wordt Hoog Buurlo weergegeven als Burlohe. Hier is sprake van een document waarin de schenkingen en/of de bezittingen van abdij van Lorsch beschreven staan. Lorsch ontving haar natuurlijke inkomsten van bezittingen in Nederland. Al deze gebieden werden als geschenk aan de abdij gegeven, waarbij de schenkers hoopten dat de monniken voor hun zaligheid zouden bidden (*World Heritage Site Museum Lorsch*)

Aan het begin van de 9^e eeuw komt pastoor Gerwardus (*Int. Kemperink*) naar voren. Hij was agrariër en grondbezitter van huis uit en zou een zeer beschaafd mens geweest zijn. Daarnaast was hij al vanaf zijn jeugd sterk verbonden met het volk. Het is bekend dat deze pastoor Gerwardus enkele boerderijen aan de abdij Lorsch schonk. Naast enkele boerderijen behoorden ook delen bos tot deze schenking Samen met delen van het bos Hoog Soeren en Assel behoorde een deel van het bos Burlohe hiertoe (*Heidinga, 1984*)

Dat Hoog Buurlo iets met 'kloosterlingen' te maken heeft gehad blijkt uit dit verhaal. De geruchten dat er een klooster in Hoog Buurlo zou hebben gestaan berusten zeer waarschijnlijk op vermoedens en hoop. Later in dit hoofdstuk, in paragraaf 4.3.9., zal hierover meer gezegd worden.

Na deze vermelding 'verdwijnen' Hoog Buurlo en Apeldoorn uit het zicht, waarna ze rond 1200 'weer terug komen' in bronvermeldingen Hierbij komt naar voren dat het kapittel van St. Marie veel bezittingen heeft in en rond Apeldoorn en daarbij ook Hoog Buurlo in eigendom heeft. Waar precies de overdracht is tussen het klooster Lorsch en het kapittel St. Marie is vooralsnog niet duidelijk. Mogelijk heeft er nog een partij tussen gezeten.

§4.2.2 *Kapittel van St. Marie ?1513-1708?*

Dat Hoog Buurlo iets met kloosterlingen te maken heeft is nu bekend, maar dat kanunniken ook een rol hebben gespeeld in Hoog Buurlo is minder bekend. Deze kanunniken waren aan het kapittel van St. Marie verbonden. Dit kapittel werd in 1078 door de Duitse keizer en de Utrechtse bisschop ingesteld. In Apeldoorn waren gedurende de late Middeleeuwen bijna alle landbouwgronden in eigendom van het kapittel van St. Marie. Wie kanunnik wilde worden diende van goede geboorte te zijn, want bij intrede werd een behoorlijke gift aan de kerk verlangd. Aan de betrokken kerk werden, zeker tijdens de stichting ervan, (land)goederen geschonken, of tienden ervan, zodat het kapittel zich een inkomen kon verwerven. De tienden leverden geld op, doordat deze in erfpacht werden uitgegeven. Elk jaar moest de ‘eigenaar’ van de gronden een tiende van zijn opbrengsten afstaan aan het kapittel. Hierdoor was het kapittel in staat om zijn religieuze taak uit te voeren. De inkomsten van de goederen vormden de belangrijkste inkomstenbron van het kapittel. De tienden lagen echter vaak ver uit elkaar en bestreken zo dus een enorm gebied. Het kapittel ging er vaak toe over de rechten op de tienden ieder jaar te verpachten (*Alfred Stern, 2001*)

Veel archief materiaal, te verkrijgen in het archief in Utrecht, gaat over het innen van de pacht. Onderstaande vertaling van één van die documenten, uit de 17e eeuw, geeft iets weer over de bedragen die gemoeid waren met de pacht. Jonkheer Wilhelm van der Hell inde de belastingen van o.a. Hoog Buurlo voor het kapittel St. Marie. Dit document geeft de belastingen weer van de periode 1641 tot en met 1661.

Een vertaling van één document (*Utrechts Archief*) luidt als volgt:

Memorie van de grove tienden én de smalle tienden van Hoog Boirlo op Veluwe

De thinden groff en smal van Hooch Boerlo op Veluwe onder Apeldoorn heeft jo r (jonkheer) Wilhelm van der Hell in lijfpacht least gebadt. Jaerlijx om xxv gul die least in den jaren 1641 betaelt sijn

Gerepatrieerd over de voor zijde 20 Jaeren heeft ijden jaer .....

Het verschil in ‘*de tienden groff en smal*’ heeft te maken met het soort producten. De granen werden tot de grove tienden gerekend, terwijl b.v. tuinvruchten tot de smalle tienden behoorden. De laatste zin vermeldt een gemiddelde som geld (57 gulden en 17 stuivers) wat per jaar betaald moest worden. Het is mogelijk dat de Jonkheer wilde weten wat het land gemiddeld gedurende de twintig jaar had opgebracht, zodat een nieuwe pacht prijs kon worden bepaald. (*Int. Kemperink*) Zie voor het ‘originele’ document bijlage 2

Het is niet geheel duidelijk wanneer het kapittel van St. Marie Hoog Buurlo in bezit kreeg en verkocht. In een document uit 1513 wordt Hoog Buurlo vermeld bij de lijst bezittingen. In 1620 inde het Kapittel voor het eerst de tienden van de bouwlanden van Hoog Buurlo (*Kemperink, 1993*) Het lijkt erop dat het Kapittel voor 1700 Hoog Buurlo verkocht heeft aan een particulier. Welke dit is geweest is vooralsnog onbekend (*Hartkamp, 1993*) Wel bleef het Kapittel eigenaar van de landbouwgronden. Het innen van de pacht ging dus door. De kaart op de volgende bladzijde laat zien hoe Hoog Buurlo eruit zag in 1708. De noordpijl moet wel een kwartslag naar links gedraaid worden.

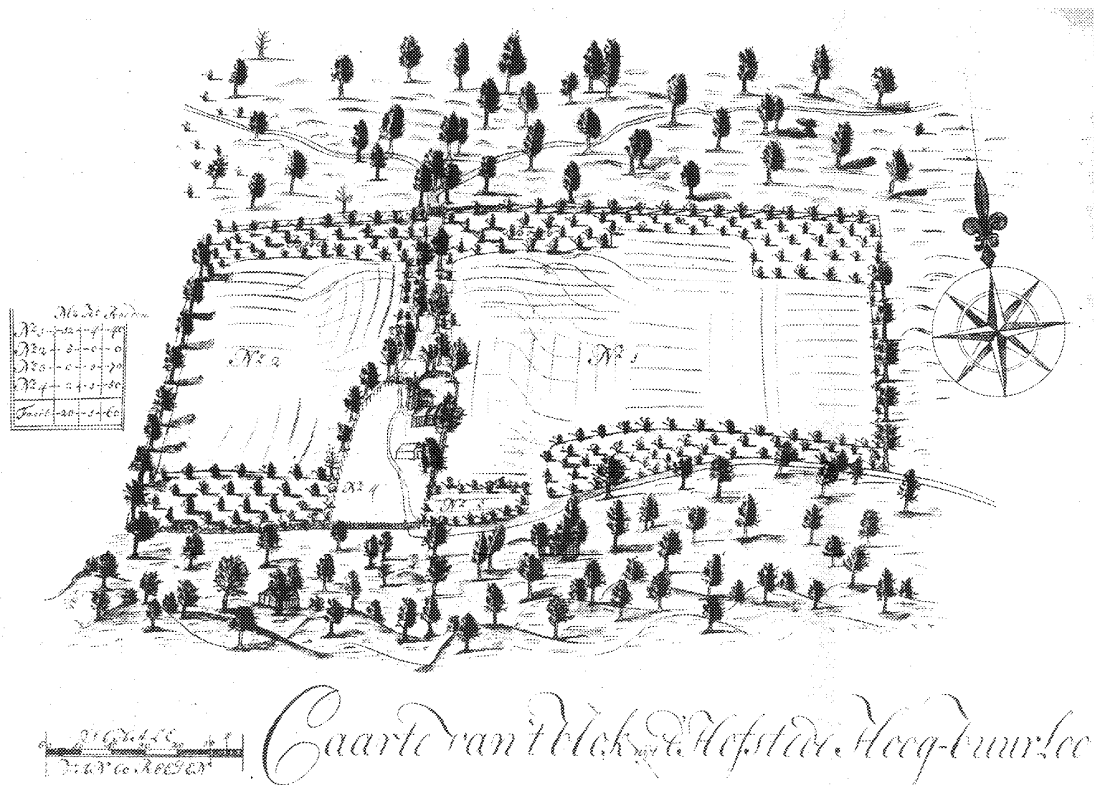

Fig. 4.5 Hofstede Hoog Buurlo 1708, Justus van Broeckhuysen

Bron: Het Utrechts Archief

§4.2.3 Koning-Stadhouder Willem III 1701-?

Vanaf 1701 komt Hoog Buurlo voor een bedrag van f15.000 (6.800 euro) (*De Rijk, 1990*) in bezit van Koning-Stadhouder Willem III. Hij koopt Hoog Buurlo van Wijrich, vrijheer van Claut. Officieel wordt de heerlijkheid Het Loo uitgebreid met het 'Erff Hoogh Burel' (*Advies Schaapskooi HB, 2003*). De uitbreiding van het jachtterrein van Paleis Het Loo speelt hierbij een belangrijke rol. Tot de komst van de Franse troepen bleef het bos in bezit van de Oranjes. De Franse regering verklaarde de bezitting tot domeinbezit en een gedeelte van het bos werd toen geveild. Het hout, afkomstig van onder andere 571 eiken en 177 beuken, werd gebruikt voor de verdediging van Deventer. Na de Franse overheersing werd Hoog Buurlo weer bezit van de Oranjes. Uit kadaster gegevens komt naar voren dat Hoog Buurlo in 1832 in eigendom is geweest van de 'Nederlandse Maatschappij van Volksvlijt te Brussel'. In 1845 werd het verkocht aan de heer Van Enthoven, voor f32.000 (14.5000 euro). Het bezit wisselde daarna nog enige malen van eigenaar, waarna het in 1849 in het bezit kwam van de Baron Van Verschuer (*Hartkamp, 1993*).

§4.2.4 Baron Van Verschuer 1849-1949

Hoog Buurlo wordt in 1849 aangekocht door de familie Van Verschuer. In 1891 breidden zij hun grondbezit uit door grond te kopen van de Ugcheler Mark. Het kopen van deze grond was min of meer gedwongen. Voordat de Ugcheler mark ontbonden werd, behoorden de heidevelden tot de Ugcheler mark. Het gebruik van de heidevelden was echter wel zeer belangrijk voor de bewoners op Hoog Buurlo. De Baron pachtte daardoor de heidevelden van de marken. Toch zal het niet vreemd zijn dat er vaak onenigheid was tussen de bewoners en bezitters van Hoog Buurlo en de marken. Na de ontbinding van

de marken zouden de heidevelden aan particulieren worden verkocht. Om Hoog Buurlo 'draaiende' te houden heeft de Baron in 1891 360 ha. grond gekocht ten oosten van Hoog Buurlo. Zou de grond in andere handen vallen, dan was het recht op begrazing immers verdwenen tenzij met die eigenaar een overeenkomst kon worden gesloten (*Hartkamp 1993*)

§4.2.5 Staatsbosbeheer 1949-beden

Vanaf 1949 heeft Staatsbosbeheer Hoog Buurlo en veel grond daaromheen in eigendom. Voor f425.000 (193.000 euro) werd 572 hectare gekocht van de familie Van Verschuer (*Hartkamp 1993*). De gronden die Staatsbosbeheer in die tijd kocht waren in de meeste gevallen bebost. De voornaamste taak was het onderhoud en in stand houden van de bossen. De omvorming van hakhout in opgaand naaldbos en loofbos werd ook belangrijk geacht in het beheer. Naast de houtproductie werd en wordt aandacht geschonken aan zaken als recreatie, natuur en wildbeheer. De aandacht voor behoud en herstel van historische landschapselementen is vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw ontstaan.

4.3 Landschapselementen in Hoog Buurlo

Hoog Buurlo zal nader beschreven worden aan de hand van de landschapselementen en karakteristieken die zich in het gebied bevinden. De onderstaande foto's geven de landschapselementen weer van Hoog Buurlo. Per foto zal een toelichting worden gegeven, zodat uiteindelijk een zo compleet mogelijk beeld van Hoog Buurlo zal ontstaan.

Fig 4.6 Landschapselementen van Hoog Buurlo Bron: Koos Vos en auteur

§4.3.1. Schaapskudde

De zeer lange relatie tussen de schapen en Hoog Buurlo wordt nog steeds instand gehouden. Op dit moment bestaat de kudde uit ca. 130 schapen die gehoed worden door 2 medewerkers van Staatsbosbeheer. Deze kudde wordt bijna het gehele jaar geweid op de heide rondom Hoog Buurlo. Dit was echter niet altijd het geval. Schaapherders waren niet altijd gebonden aan Hoog Buurlo. De rondtrekkende schaapherder die zich als het ware verhuurde was een bekend fenomeen. Een voorbeeld van een rondtrekkende schaapherder is Van der Zande. Hij was in ieder geval rond 1925/1930 een vaste 'bezoeker' van Hoog Buurlo. Tweemaal per jaar, in het voor- en najaar, bezocht hij Hoog Buurlo met zijn kudde (*Int. Vos*). Andere bronnen melden dat Van der Zande zich ook vestigde in de boerderij van Hoog Buurlo (*Onze samenleving, 2000*) Wellicht dat hij van een rondtrekkende herder later de vaste herder van Hoog Buurlo werd. Het is niet ondenkbaar dat Hoog Buurlo voor een grotere periode bezocht is door rondtrekkende herders. Voor onderdak hebben ze mogelijk gelogeed bij de boer. Vanwege de grote behoefte aan mest voor de akkers hadden zij er belang bij dat er geregeld herders op Hoog Buurlo waren. De komst van een rondtrekkende herder kan aangeven dat de boer in die tijd geen eigen kudde had of dat hij niet genoeg tijd had om zijn eigen kudde te hoeden.

Naast de rondtrekkende herder kwam het ook voor dat meerdere boeren 1 schaapherder in dienst hadden alhoewel moet worden afgevraagd in welke vorm dit ook voor Hoog Buurlo kan hebben gegolden. Aangezien de afhankelijkheid van mest zeer groot was, hadden veel boeren schapen in bezit, maar tijd om te hoeden was er niet of nauwelijks. Door gezamenlijk een herder in te huren konden de schapen toch gehoed worden en had men de beschikking over mest. In hoeverre er schommelingen zaten tussen het wel of niet hebben van een eigen kudde door de boer op Hoog Buurlo is niet bekend. Hoog Buurlo bezit vanaf de Tweede Wereldoorlog tot heden, met enige onderbrekingen, wel een vaste herder met kudde.

Fig. 4.7 Koos Vos met haar kudde op weg naar huis.

Locatie: Zandklep

Bron: Koos Vos

Tot de periode rond 1500 werden schapen in eerste instantie gehouden om de wol en waarschijnlijk het vlees. Tijdens de opkomst van de intensievere plaggenbemesting begin 19^e eeuw, waarbij zandhoudende plaggen werden gebruikt (zie §4.3.4), werden de schapen belangrijker om hun mest (*Renes e.a., 2002*). Exacte gegevens over de schaapskuddes van Hoog Buurlo zijn niet bekend. Dit zal mede een gevolg zijn van het rondtrekken van schaapherders. Daarnaast kan afgevraagd worden of Hoog Buurlo door de eeuwen heen wel een eigen schaapskudde heeft gehad. Er is wel bekend dat de pachter, boer Helmart, in 1526 325 schapen, 6 paarden en 8 ossen bezat (*Van der Meulen e.a., 1998*). Een voor die tijd behoorlijk aantal. Wanneer ervan uit wordt gegaan dat elk schaap 1 m² stal (*Int. Vos*)

nodig heeft, dan moeten er behoorlijke kooien/schuren gestaan hebben. Aantallen over Apeldoorn zijn wel meer bekend en geven enige indicatie in de schaapdichtheid. Begin 19^e eeuw liepen er ruim 3500 schapen in de omgeving van Apeldoorn (Arnold, 1971)

Het is niet gemakkelijk na te gaan vanaf wanneer er schapen op Hoog Buurlo liepen. Er wordt beweerd dat vanaf 850 na Chr. de omliggende heideterreinen door schapen werden begraasd. Enige terughoudendheid is hier op zijn plaats. Uit onderzoek is gebleken dat er rond de 9^e eeuw geen grote open gebieden voorkwamen. De in die tijd voorkomende bossen werden over het algemeen gebruikt als weidegronden (Renes e.a., 2002)

§4.3.2 Schapendriften

Een belangrijk aspect van de schapen in relatie tot de schaapskooi en de heide zijn de schapendriften. Deze paden werden gebruikt om de schapen 's ochtends van de schaapskooi naar de heidevelden te leiden en 's avonds weer van de heide naar de schaapskooi. Nu er op Hoog Buurlo vrij veel paden zijn die richting de heide liepen, wordt vaak aangenomen dat dit allemaal schapendriften zijn. Er is echter vanaf 1850 tot nu, vrijwel hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de schapendrift die Hoog Buurlo in noord-zuid richting doorkruist, oftewel de huidige schapendrift. De overige paden werden niet veel gebruikt. Een aanwijzing hiervoor wordt gegeven door Baron Van Verschuer in een brief gericht aan het gemeentebestuur van Apeldoorn. Hij schrijft in deze brief dat de wegen, waarvan wordt gezegd dat het de wegen zijn naar Apeldoorn, Beekbergen en Kootwijk, een verkeerde kwalificatie mee krijgen. Ze zijn veel minder belangrijk dan dat het op de kaarten wordt aangegeven. Het onderstaande citaat uit deze brief geeft een beeld van hoe deze wegen er in 1865 uitzagen.

'Dat bovendien deze wegen tot hout vervoer gebaad en eenige uitweg van Hoog Buurlo dienende, op vele plaatsen de opgegeven breedte van 3 ellen niet hebben, aldaar diep ingespoord zijn, nauwelijks één voertuig doorlaten, nog veel minder het uitwijken toestaan en in elk geval geheel ongeschikt zijn tot het doordrijven van schapen en ander vee'

Hierin wordt dus te kennen gegeven dat de wegen, afgezien dus van de 'hoofdweg' door Hoog Buurlo, in die tijd niet geschikt waren voor het leiden van de schapen naar en van de heide. Nu schapendriften over het algemeen brede wegen zijn, is dit ook niet vreemd. De hiernaast afgebeelde foto laat het beeld zien vanuit de 1^e kooi richting de Hoog Buurlosche heide. Hier is goed te zien dat de schapendrift behoorlijk breed was en dat schapendrift en de stal in elkaars verlengde lagen. In bijlage 3 is een foto te zien uit 1925. Schaapherder Van der Zande staat hierop afgebeeld met zijn kudde in de schapendrift op Hoog Buurlo.

Fig. 4.8 Koos Vos 1^e kooi 1960-1972 Bron: Koos Vos

Aan de oostkant van de huidige schapendrift, welke dus de noord-zuid weg is door Hoog Buurlo, ligt een wal. Ook deze wal functioneerde als wildwal, maar hier kan beter gesproken worden over een veekering. De schapen konden op deze manier niet op de akkers komen. De westkant van de schapendrift, waar voornamelijk eikenhakhout stond en staat, behoefde niet extra beschermd te worden. Op dit moment wordt de schapendrift nog steeds gebruikt wanneer de schapen de nacht doorbrengen in het weiland. De route die gevolgd wordt is al een zeer oude, maar is niet altijd dezelfde geweest. Het zuidelijk deel van de schapendrift is vermoedelijk tussen 1850 en 1870 verlegd. Dit is te zien op de topografische kaarten uit deze periode, waarbij in 1870 de nieuwe schapendrift voor het eerst te zien is. Halverwege de 2^e schaapskooi en de grens met de Hoog Buurlosche heide is een splitsing aangebracht. Zie rode cirkel. De reden voor deze splitsing is onbekend. Op latere kaarten zijn de beide wegen als gelijkwaardig aangegeven. De topografische kaart van 1921 geeft voor het eerst een verschil in belang aan. De nieuwe schapendrift is vanaf het begin van de 20e eeuw hét pad om naar de heide te gaan. Op dit moment is een deel van de oude schapendrift in gebruik als ruitepad. Het andere deel ligt verscholen tussen het eikenhakhout, maar is nog te herkennen.

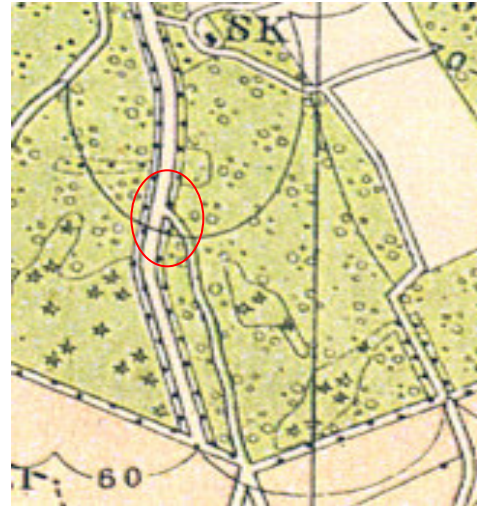

Fig. 4.9 Splitsing Schapendrift, kaart 1921

§4.3.3 De Schaapskooien

Op dit moment bevinden zich twee schaapskooien in Hoog Buurlo. De kaart die getoond wordt in figuur 4.5 is, voor zover bekend, de eerste die bewoning laat zien in Hoog Buurlo. Het is goed mogelijk dat de twee schuurtjes buiten het omheinde gebied bedoeld waren als schaapskooi. Gezien de omvang van de akker was zorgvuldige omgang met de mest immers noodzakelijk en in die tijd (18^e eeuw) was de potstalcultuur een bekend fenomeen. Ruim een eeuw later wordt de eerste min of meer betrouwbare kaart vervaardigd door het kadaster. Deze kaart uit 1832 (zie bijlage 4) toont op nr. 115 een schuur. Dit is nagenoeg op de huidige plaats van de tweede kooi. Er is bewust gekozen voor de benaming 'schuur'. Dit is te herleiden aan het gebouw dat aan de rand van de heide staat en wél als schaapskooi wordt bestempeld (zie bijlage 5) Blijkbaar werd hierin een duidelijk onderscheid gemaakt. Afgaande op de kaart van 1832 bevinden zich dus geen schaapskooien in Hoog Buurlo. Op zich is dit een vreemde constatering, maar mogelijk dat in 1832 de schuur tijdelijk een schuur was en als oorspronkelijke functie wel degelijk een schaapskooi was.

Op deze kaart uit 1832 is tevens een ander object niet te zien die M.J. De Man wel laat zien. In de periode 1802-1812 heeft De Man een kaart van de Veluwe gemaakt. Bij Hoog Buurlo is duidelijk een stip te zien op de huidige locatie van de eerste kooi. Gezien de kostbaarheid van een schaapskooi en/of schuur in die tijd, mag aangenomen worden dat een snelle afbraak en/of opbouw van schaapskooien en schuren niet aan de orde was.

Dat er lang werd gewacht met het afbreken van een schaapskooi laat de volgende foto zien. De huidige eerste kooi is de opvolger van deze bouwval.

Fig. 4.10 Voormalig 1^e kooi omstreeks 1950-60 Bron: Koos Vos

Na de kaart van 1832 volgen de serie kaarten van de Topografische dienst in Emmen. Deze kaarten beslaan een periode van 1872 tot en met 1931. De huidige plaats van de tweede kooi staat op al deze kaarten aangegeven als dat er een bouwwerk is. Aangenomen mag worden dat het hier gaat om een schaapskooi. De plaats van de huidige tweede kooi gaat dus al zeker terug naar 1872 en gelet op bovenstaande toelichting waarschijnlijk naar 1832 en verder terug.

De huidige plaats van de eerste kooi staat, naast de kaart van M.J. de Man, ook aangegeven op bijna alle kaarten binnen de periode 1872 tot en met 1931. Opvallend is dat bij twee kaarten, uit 1921 en 1925, de schaapskooi binnen het erf van Hoog Buurlo nr. 5 staat. Tijdens een periode van grofweg 15 jaar heeft de schaapskooi dus aan de andere kant van de weg gestaan. De reden hiervoor is onbekend. Mogelijk dat men dacht dat deze plek beter was, maar dat al snel uit de praktijk bleek dat dit niet zo was.

De schaapskooien staan in sterke relatie met de potstalcultuur. Deze cultuur moet echter niet direct gekoppeld worden aan de pluggenlandbouw. Zonder de potstal was het ook mogelijk om pluggenlandbouw te bedrijven. De potstal vindt zijn oorsprong in de Late Middeleeuwen. De stal werd iets verdiept aangelegd, waardoor de mest, gemengd met pluggen minder vaak uit de stal gehaald hoefde te worden (Spek, 2004)

Fig. 4.11 Nieuwe schaapskooi, 1960 – 1970. Bron: Koos Vos

In eerste instantie werd de stal gevuld met organische materiaal, zoals gemaaide heide, bosstrooisel en dunne organische pluggen. Pas later, vanaf de 15^e eeuw, is men overgegaan op meer zandhoudende pluggen (Spek, 2004) De huidige eerste kooi is in 1960 gebouwd als potstal. Gebouwd als potstal wil in dit geval niet zeggen dat de kooi ook gebruikt is als potstal. Jakob Mouw is de laatste schaapherder (1940 – 1954) geweest die daadwerkelijk de mest en pluggen op de akker bracht (Int. Vos). Dat was dus voordat de huidige kooi gebouwd is.

§4.3.4 Akker/weiland

Binnen deze paragraaf zullen een aantal onderwerpen aan bod komen die te maken hebben met het bouwland. Deze onderwerpen zijn; huidige vorm, ouderdom, bemesting, gewassen, percelering en de omliggende wildwal.

Huidige vorm

De huidige vorm van het bouwland (13,5 ha.) is steeds zeer herkenbaar wanneer op verschillende kaarten naar Hoog Buurlo wordt gezocht. Als bijvoorbeeld de kadastrale kaart van 1832 transparant over een huidige kaart wordt gelegd, dan zijn er geen bijzondere veranderingen te zien aan de vorm van het bouwland. Deze huidige vorm wordt al aangetroffen op de kaart (uit 1708) die getoond is in figuur 4.5. Dit is tevens ook, voor zover bekend, de oudste kaart waarop de akker ingetekend staat. Het is dus met zekerheid vast te stellen dat het bouwland in 300 jaar tijd niet of nauwelijks van vorm en oppervlakte is veranderd. De vroegste datering van de akker gaat verder terug naar 1326 (*Hartkamp, 1993*). Wartena spreekt in zijn boek 'Ontginningen en "Wüstungen" op de Veluwe' over de ontginningen die op grote schaal op de Veluwe plaatsvonden. Deze ontginningen waren echter niet een teken van grote bloei, maar diende om bouwlanden te compenseren die niet langere rendabel waren (*Wartena 1974*). De ontginning op Hoog Buurlo zou in dit licht kunnen worden gezien.

Fig. 4.12 akker/weiland Hoog Buurlo Bron: auteur

Ouderdom

Om enige uitspraken te kunnen doen over de oudheid van het bouwland in Hoog Buurlo zijn grondboringen verricht. De resultaten van deze grondboringen zijn te zien in bijlage 6. De dikte van het plaggendeek varieert van 35 cm tot 70 cm. Aangezien het bouwland met zekerheid vanaf 1708 dezelfde vorm heeft gehad, geven de verschillen in de diktes al aan dat de bemesting niet gelijkmatig opgebracht is. Rondom dé boerderij (Hoog Buurlo 1) bevindt zich een vrij dikke teellaag die dunner wordt naar mate de afstand tot de boerderij groter wordt. Een vreemd verschijnsel is de dikke 'teelrug' (diepte tot 70 cm) die verticaal over het bouwland loopt. Misschien dat ploegrichtingen en de manier van bewerken hier een oorzaak van kunnen zijn. Om aan de hand van deze diktes de ouderdom te bepalen brengt enige kanttekeningen met zich mee. Theo Spek (2004) beschrijft in zijn historisch geografische studie over het Drentse esdorpenlandschap de moeilijkheden die zich voordoen bij het bepalen van de ouderdom van een plaggendeek. Dit heeft o.a. te maken met de ophogingsnelheid. Door de introductie van de potstal met zandhoudende plaggen verliep de ophoging veel sneller dan voorheen. Er zijn cultuurgronden aangetroffen waarbij de 60-80 centimeter dikke plaggendecken in ruim 2 eeuwen zijn aangemaakt. De ophoging van de plaggendecken heeft dus pieken en dalen gekend waarbij mogelijk een verband zit tussen de behoefte aan landbouwgewassen en de ophogingsnelheid. Om toch een gemiddelde te nemen, waarbij rekening wordt gehouden met allerlei factoren, stelt Spek een ophogingsnelheid voor van 15-30 centimeter per eeuw (Spek, 2004). Wordt dit vertaald naar de esdek in Hoog Buurlo dan is het bouwland, uitgaande van 15 centimeter per eeuw, niet ouder dan 450 jaar. Dit geeft al aan hoe lastig het is om de ouderdom te bepalen, want 450 jaar lijkt ogenschijnlijk jong, zeker wanneer het bouwland vanaf 1326 zou hebben bestaan.

Bemesting

De bemesting met schapenmest en plaggen was rond 1850-1880 op zijn top. Tot aan deze tijd was de verhouding cultuurgrond/woeste grond door de eeuwen heen nagenoeg gelijk gebleven. Door de opkomst van de kunstmest wordt een oude landbouwvorm afgesloten. Schapen waren niet meer noodzakelijk voor de bemesting, waardoor parallel lopend ook het belang van de woeste gronden afnam. De eerder genoemde bebossingen zijn hier een gevolg van. Door de opkomst van de kunstmest kon men gemakkelijker nieuwe stukken land in cultuur brengen. Opvallend genoeg is dit niet gebeurd in Hoog Buurlo. Zoals eerder vermeld is nog steeds de oude vorm van de akker te zien. Een reden hiervoor kan zijn dat de desbetreffende boer in Hoog Buurlo geen geld had voor de aanschaf van kunstmest. Veel boeren op de zandgronden waren niet kapitaalkrchtig genoeg om hulpmiddelen aan te schaffen voor uitbreiding van de gronden (Blink, 1929). Daarnaast moet worden opgemerkt dat met kunstmest alleen een nieuw stuk grond niet vruchtbaar werd. De grond wordt hierdoor immers niet geschikt om water vast te houden. De noodzaak van plaggen zou dus blijven. Aangezien er geen uitbreiding van woningen is geweest op Hoog Buurlo was de noodzaak voor uitbreiding vanuit die kant misschien ook niet aanwezig. Het is ook goed mogelijk dat stropers activiteiten van de boer de noodzaak tot uitbreiding wegnam. Door het stropen had de boerenfamilie immers een extra voedselbron. Daarnaast kan de Baron Van Verschuer, die in die tijd eigenaar was, geen voordeel hebben gezien in het uitbreiden van de landbouwgronden. Hij zocht zijn heil immers meer in de aanplant van de bossen, daarbij ook gelet op het bosplantsoen die onder zijn tijd is aangelegd, zie het onderwerp *percelering*

Gewassen

Door de jaren heen is er op de akker 'hark' (haver, aardappelen, rogge en knollen) en in een later stadium maïs verbouwd. Daarnaast is het ook aannemelijk dat er boekweit verbouwd is. Boekweit kan immers goed groeien op droge zandgronden. Rogge was veruit het belangrijkste gewas. Op de lager gelegen landbouwgronden werd haver verbouwd, maar aangezien de boer in 1526 beschikte over een aantal paarden is het niet ondenkbaar dat er ook haver verbouwd werd op de akkers van Hoog Buurlo. Aardappelen kwamen in de loop van de 18^e eeuw in opkomst. Ook voor dit gewas is niet met zekerheid vast te stellen of deze ook is verbouwd in Hoog Buurlo, maar ook in dit geval is het niet ondenkbaar (*Int. Linde/Elbertsen*)

Percelering

Voor wat de percelering betreft, laat de kadastrale kaart van 1832 voor het eerst een gedetailleerde percelering zien van de landbouwgrond. Bijna al de grond was in die tijd in gebruik als akker. Opvallend is wel het zuidelijk deel waar heide zou staan. Het lijkt overbodig, want Hoog Buurlo was in die tijd omgeven door eindeloze heidevelden. Ook voor dit stukje heide zal een reden zijn, maar deze is nog niet gevonden. De weilanden zijn sterk ondervetegenwoordigd. Nu is dit niet vreemd gezien de aanwezigheid van de heide die als weidegrond diende. Rond de boerderij op Hoog Buurlo was een klein gedeelte in gebruik als weiland en daarnaast bevond zich ten westen van de noordakker een weiland. Grondboringen in dit gedeelte hebben geen verdere informatie opgeleverd en afgaande op andere kaarten is dit weiland (1,2 ha.) er zeer kort geweest. De kadastrale kaart van 1832 is de enige kaart waarop dit weiland te zien is. Verder laat deze kaart een duidelijk verkaveling zien. De gehele akkerstrook was verdeeld in kleinere percelen die omsloten waren door paden. De ligging van deze paden en daarmee ook het verkavelingspatroon veranderde echter steeds weer. Paden vervielen en nieuwe paden kwamen daarvoor in de plaats.

Fig. 4.13 Bouwland 1832

Betrouwbare gegevens over de percelering en verhouding akker/weiland van voor 1832 zijn niet voor handen. Gelet op de hoge ligging en de heidevelden als weidegrond rondom Hoog Buurlo mag aangenomen worden dat de landbouwgrond op Hoog Buurlo voornamelijk als akkerland is gebruikt. In de periode na 1832 tot heden is een verschuiving te zien in de verhouding akker/weiland. Het gaat in eerste instantie om kleine stroken die gebruikt worden als weiland. Rond 1930 is echter het gehele noordperceel weiland geworden. Deze noordakker is tussen 1832 en 1871 verkleind aan de noord-west kant. Later is een nog groter deel in gebruik genomen als kwekerij voor bosplantsoen (*Int. Wensink*). Baron Van Verschuer is verantwoordelijk geweest voor de komst van de Douglas bomen in de omgeving van Hoog Buurlo. Hij nam zaad mee uit Oostenrijk waarna de Douglassen werden gekweekt in de voormalige akker.

In de tweede helft van de 20e eeuw is veel jong plantsoen aangeleverd vanuit Brabant om hier 1 à 2 jaar te staan. Op dit moment is verreweg het grootste gedeelte van het gehele bouwland in gebruik als weiland. Schapen en paarden begrazen het en het levert het nodige hooi op voor de schaapskudde. Het overige gedeelte wordt gebruikt om rogge te verbouwen.

Wildwal

De wildwal rondom het bouwland functioneerde als bescherming tegen het wild. In feite moet er gesproken worden over houtwallen, maar in het geval van Hoog Buurlo gaat het om wildwallen. Om Hoog Buurlo heen heeft en 1950 meter! lange wildwal gelegen. Ongeveer 1600 meter hiervan is nog te zien. Sommige delen liggen vrij strak langs het bouwland, terwijl een ander deel een aantal meters in het voormalig eikenhakhout ligt. De geschiedenis van de wildwal op Hoog Buurlo gaat ver terug.

Fig. 4.14 Wildwal ten zuiden van de akker Bron: auteur

De kaart in fig. 4.5 laat zien dat een groot gedeelte van de akker ‘ommuurd’ was. In dit geval niet d.m.v. een wal, maar door een soort van ‘hekwerk’. De reden van aanleg zal ongetwijfeld overeenkomstig zijn. Wanneer de huidige wildwal is aangelegd is niet bekend. Evenmin bestaat er veel onduidelijkheid over hoe deze wildwal gefunctioneerd heeft en door wie deze wildwal gemaakt is. Wildwallen werden over het algemeen gemaakt en beheerd door buurtschappen en/of meerdere boeren. Men had uiteraard een groot belang bij het goed functioneren van de wildwal, want het bestaan stond op het spel. Bij toerbeurt werd de wildwal ’s avonds door boeren bemand en met hulp van ketelmuziek en fakkels probeerde men het wild te verjagen (*Kats, 2004*). Dit moet echter een moeilijke klus zijn geweest voor de bewoners op Hoog Buurlo. In het verlengde hiervan zou het kunnen dat meerdere boeren uit de omgeving gebruik hebben gemaakt van de landbouwgronden in Hoog Buurlo, zodat ook de wildwal beter beschermd kon worden. Daarnaast zou het natuurlijk ook kunnen dat de wildwal op Hoog Buurlo niet bemand was. De begroeiing van de wildwal is hoofdzakelijk eikenhakhout geweest. Dit is voor Hoog Buurlo ook niet verwonderlijk, omdat het overgrote deel van de wal in het eikenhakhout ligt, op een afstand variërend van 2 tot 10 meter van de landbouwgrond. De exacte reden hiervoor is niet bekend. Door ook een strook eikenhakhout binnen de wildwal te hebben, verzekerde men zich elk jaar in ieder geval van een kleine opbrengst. Dit valt o.a. te herleiden uit fig. 4.5, waar ook begroeiing te zien is binnen de wildwal. Om wat voor soort begroeiing het gaat is niet te zien, maar het is niet onwaarschijnlijk dat hier ook al om eikenhakhout gaat.

Een opvallend detail aan de oostelijke wildwal is het klein aantal beukenbomen dat op de wildwal staat. In een eikenhakhoutbos vallen deze grote bomen erg op. De kadastrale kaart van 1832 kan mogelijk een verklaring geven. Hierop is te zien dat ten oosten van het bouwland een groter beukenbos was dan nu het geval is. Dit beukenbos volgde nagenoeg

dezelfde grens als de wildwal. Bij het omvormen van het beukenbos naar eikenhakhout heeft men enkele beuken op de wildwal laten staan. Twee grote beukenbomen staan ook aan weerszijden van een pad wat door het eikenhakhout naar het bouwland loopt. De exacte reden voor het laten staan van deze beuken is niet bekend.

§4.3.5 Watervoorziening

Waar mensen en dieren zich vestigen moet water in de buurt zijn. Voor zover het nagegaan kan worden zijn drie waterbronnen belangrijk geweest voor Hoog Buurlo. De 'Radiofles', 'Gerritsfles' (twee vennen op de heide) en de waterput op Hoog Buurlo zelf hebben de bewoners en dieren voorzien van water.

De Radiofles had zijn wateraanvoer te danken aan de Houtbeek. Deze ontsprong in wat nu het Ugchelse bos is. Het zal ongetwijfeld gediend hebben als waterreservoir voor de bewoners van Hoog Buurlo en voor de schapen. Via de Radiofles stroomde het water naar de Gerritsfles en kwam het via omzwervingen terecht in Stroe (*Int. Vos*) Ook de Gerritsfles zal een bijdrage hebben geleverd aan de watervoorziening.

In een later stadium hebben de bewoners van Hoog Buurlo een put geslagen die nog steeds terug te vinden is op het erf van dé boerderij (nr. 1) van Hoog Buurlo. Vanuit deze put kregen ook de schapen water in de schaapskooi. Gelet op de diepe grondwaterstanden van 50 a 60 meter was het een grote klus om veel water boven te krijgen. Oud-bewoners wisten te vertellen dat het ook erg lang duurde voordat er water opgepompt was. Zaterdagmiddag anderhalf uur pompen voor het benodigde water voor de familie was dan ook geen uitzondering (*Int. Van Loenen*). Deze pomp werd gebruikt door de twee families die op Hoog Buurlo woonden..

Water was en is niet alleen noodzakelijk voor mens en dier, maar ook voor de verbouw van gewassen. Aangezien het grondwater op een grote diepte zit, lijkt de plek Hoog Buurlo op het eerste oog niet echt een succes voor goede oogsten. Het feit dat het bouwland al zeer oud is geeft aan dat er toch met succes producten verbouwd konden worden. Door de compacte bovenlaag van het bouwland werd het regenwater goed vastgehouden. En daarnaast kan de hoge ligging van Hoog Buurlo op de rand van de stuwwal een rol spelen. Door stuwing van de wolken vanuit het westen valt er vaker en meer neerslag dan elders (*Stoffer, 2002*) Een kaart van het KNMI kan dit bevestigen. Deze kaart (zie bijlage 7) geeft aan dat er in de periode 1971-2000 gemiddeld 900 mm neerslag per jaar in Hoog Buurlo is gevallen. Wellicht dat door deze twee factoren, de compacte bovenlaag en de hoge ligging, het redelijk goed mogelijk was om akkerbouw te bedrijven.

Fig. 4.15 reliëfkaart Veluwe Hoog Buurlo

Deze theoretische verklaring kan bevestigd worden door huidige en oud-bewoners die vermelden dat er meer neerslag viel en valt op Hoog Buurlo dan elders. Ook zijn de winters strenger en valt er meer sneeuw.

§4.3.6 Eikenhakhout

Het is goed mogelijk dat het eikenhakhout door de jaren heen op grond van de cultuurhistorische waarde onderschat is. De ouderdom van het fenomeen eikenhakhout gaat zeer ver terug in de tijd. In het 'tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij' van 1898 wordt hier enige uitleg over gegeven. Het nu volgende citaat is afkomstig uit een artikel van dit tijdschrift.

'Er is zeker geen bedrijf dat langer op een zelfde standpunt van ontwikkeling is blijven staan, dan de leerlooierij. Eeuwen lang is het looien van leer op dezelfde wijze geschied. De leerlooierij is nu nog op verschillende plaatsen veelal wat zij op het einde der vorige eeuw was, een empirisch bedrijf, dat elken wetenschappelijken grondslag mist. Reeds de Egyptenaren kenden de bereiding van leder, dat zij waarschijnlijk looiden met schors van verschillende Mimosasoorten. De Israëlieten waren vermoedelijk hunne leermeesters' *H.J. Lovink*

Het zijn de Romeinen geweest die dit vak in onze streken hebben gebracht en het waren de monniken die in 800 na Chr. in Hoog Buurlo heide ontgonnen om er eiken te planten (*De Graaff, 1999*) Op dit moment is er nog ongeveer 65 ha. voormalig eikenhakhout (doorgegroeid tot spaartelgenbos) te vinden op Hoog Buurlo. Ook dit hakhout kent dus een zeer lange geschiedenis. Eikenhakhout werd gebruikt voor verschillende doeleinden. Het bekendste is wel dat de schors (eek) werd gebruikt als looistof in de leerindustrie. Na 1900 werd door de opkomst van de alternatieve looistoffen de vraag naar schors steeds minder. De takkenbossen gingen naar de bakkers in Apeldoorn. Daarbij werd nog onderscheid gemaakt tussen takken zonder loof en takken met al iets loof. Het eikenhakhout werd immers in het voorjaar verwerkt dus op een gegeven moment bezaten de takken jong loof. De takken zonder loof waren bestemd voor de rijkere bakkers. Deze takken brandde immers beter. De takken met loof waren 'logischerwijs' bestemd voor de armere bakkers (*Int. Van Loenen*).

Fig 4.16 Afvoer takkenbossen
Bron: Berthus Maassen

Het gebruik van de takkenbossen door de bakkers had te maken met het feller brandden van de takken in tegenstelling tot de stammetjes. Het dikkere hout, de ontschorste stammetjes, werden ook gebruikt als brandstof. Deze stammen, talhout genoemd, hadden een diameter van 4-7 cm en waren 60-75 cm lang (*Nooren, 1987*). De stobben

bleven uiteraard staan om zo de nieuwe loten een kans te geven. Enige uitzondering hierin is de oorlogsperiode (WO II). In deze tijd werden ook de stobben geroid voor de wasserijen, omdat kolen een schaars goed was geworden (*Int. Van Loenen*). Het oogsten van het eikenhakhout was een familie-aangelegenheid. De gehele familie was een aantal maanden aan het werk en woonde ook aan de rand van de eikenhakhout percelen. Ze leefden in eekschillershutten die ze zelf maakten. Deze hutten werden iets verdiept aangelegd. Een geraamte van hout met daarop takken en plaggen zorgden voor enige beschutting. Ook in Hoog Buurlo hebben deze hutten gestaan, maar helaas zijn hiervan geen sporen meer te vinden (*Int. Vos*) Voor de afvoer van het hout werd gebruik gemaakt van paden die door het eikenhakhout waren aangelegd. Deze paden zijn goed te zien op de luchtfoto van 1938, zie bijlage 7. Na enig zoekwerk zijn deze paden nog steeds te zien.

Het hoogtepunt van de eikenhakhout industrie lag rond 1875. Na deze periode nam de vraag naar het eikenhakhout af. Er kwamen andere brandstoffen op de markt en de leerlooierijen maakten gebruik van nieuwe, goedkopere producten om hun leer te bewerken (*Hakhout, suggesties voor het beheer*) Opvallend voor Hoog Buurlo is dat tot de jaren zestig van de 20^e eeuw het eikenhakhout is afgezet (*Int. Wensink*). Dit zal vooral gedaan zijn om te voorzien in brandstof. Na deze periode is het hakhout niet meer in gebruik geweest en heeft het kunnen doorgroeien tot de bossen die het nu zijn. Nadat het eikenhakhout niet meer rendabel was, zijn veel percelen omgevormd tot spaartelgenbos of zijn ze helemaal verdwenen. In Hoog Buurlo is het eikenhakhout omgevormd tot spaartelgenbos. Mogelijk dat het lange gebruik van de bossen wel de ‘redding’ is geweest voor het niet volledig verdwijnen van de eikenhakhoutbossen op Hoog Buurlo. Na de jaren '60 was de noodzaak tot omvorming naar betere productiebossen misschien niet meer zo aanwezig en waar je geen last van had, dat hoefde ook niet weg.

§4.3.7 Beukenlaan

Opvallend aan Hoog Buurlo is de beukenlaan die rondom gelegen is. Deze beukenlaan is aangelegd rond 1850. Naar alle waarschijnlijkheid zijn de huidige beuken geen vervanging van oudere beuken. Hiervoor zijn twee argumenten te geven:

- De kadastrale kaart van 1832 geeft weer dat er een traai (weg rond een malebos) rondom Hoog Buurlo ligt. Deze traai is het huidige pad dat aan weerszijden omgeven wordt door de beukenrijen. Er wordt geen melding gemaakt van opgaande bomen (hoge loofbomen), terwijl deze kaart op andere plekken in Hoog Buurlo wel opgaande bomen weergeeft, ook wanneer het om een zeer klein stuk gaat. Bij de traai wordt dus geen melding gemaakt van opgaande bomen en dus is het zeer waarschijnlijk dat hier geen beukenrijen gestaan hebben.
- De kaart van De Man, 1802-1812 laat ook de traai zien. Net als op de kadastrale kaart is ook deze traai niet helemaal rond. In het zuid-oosten is de traai niet aanwezig. Het gebied van Hoog Buurlo loopt hier langzaam over in de woeste gronden. Zoals bekend vormt de huidige beukenlaan rondom Hoog Buurlo een aaneengesloten cirkel. Het zou vreemd zijn wanneer een eventuele voorganger niet sluitend zou zijn. Daarnaast wordt op deze kaart een duidelijk verschil getoond tussen stukken met hoge bomen en hakhout, lage bomen. Bij de weergave van de traai is geen overeenkomst te zien tussen andere hoge, beukenbos delen van Hoog Buurlo. Het wordt puur weergegeven als weg.

Het is aannemelijk dat de laan aangelegd is in opdracht van Baron Van Verschuer. Hij werd immers in 1849 eigenaar van Hoog Buurlo. Op de topografische kaart van 1871 is deze beukenlaan voor het eerste te zien. Voor de aanleg zijn twee redenen te bedenken. Ten eerste heeft ook deze beukenlaan een brandwerende werking. Heidebranden konden d.m.v. van de kale ondergrond onder de beuken niet overslaan naar de bossen van Hoog Buurlo. Een tweede reden kan te maken hebben gehad met status. Een laan van ruim 4300 meter kan je immers niet aanleggen als je niet vermogend bent. Daarnaast bood en biedt de laan ook een statig aanblik wanneer vanaf de heide naar Hoog Buurlo gekeken wordt. In enkele verhalen komt dit aanblik ook naar voren. Hieronder een citaat:

....'de beide broers werkten samen voor Baron Van Verschuer in de Burelse bossen. 's Morgens op weg gaande sloegen zij halverwege de Asselse hei linksaf, in de richting van Hoog Buurlo, dat als een verkoelende eenzame boswereld oprees op de verre heuvelrug. Vanaf de Soerense Dassenberg tot aan Hoog Buurlo toe, was er geen opslag of enige bebossing te bekennen'... (Langenberg-Parqui, 1983)

Fig. 4.17 Grens Hoog Buurlo en beide Bron: auteur

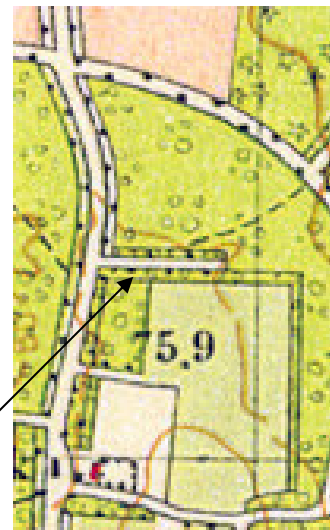

Fig. 4.18 Beukenlaan Bron: auteur

Buiten de beukenlanen om is er nog een opvallende 'laan'. Ten noorden van de noordakker is een eikenlaan gelegen. Deze laan loopt vanaf de beukenlaan, die Hoog Buurlo doorsnijdt, tot ongeveer halverwege de akker. Op de kaart van 1931 komt deze laan goed naar voren. Er is duidelijk een pad ingetekend met aan weerszijden bomen. Het eindpunt van deze laan is echter niet te ontdekken. Dit geldt ook voor oudere kaarten. Op de kaart van De Man, 1802-1812, zijn twee lijnen te zien die kunnen wijzen op deze eikenlaan. Dit wijst op een lang bestaan van deze laan, maar de functie is vooralsnog onbekend.

Fig. 4.19 Kaartbeeld met eikenlaan

eikenlaan
Bron: Topografische Dienst

§4.3.8 *Beukenbos*

Naast het eikenhakhout hebben beuken al zeer lang een eigen plek gehad binnen Hoog Buurlo. Op de kadastrale kaart van 1832 worden de percelen met opgaande bomen duidelijk weergegeven. Deze opgaande bomen, aangenomen dat het hier om beuken gaat, waren veelvuldiger aanwezig dan nu. Ook op de kaart van De Man, 1802-1812, komen op nagenoeg dezelfde plaatsen ‘donker gekleurde bossen’ voor. Halverwege de 19^e eeuw is veel beukenbos gekapt en heeft het plaatsgemaakt voor eikenhakhout. De destijds overgebleven percelen zijn nog steeds aanwezig in het huidige Hoog Buurlo.

Fig. 4.20 *Beukenbos* Bron: auteur

Bomen kappen op Hoog Buurlo

In maart 1813 vaardigde Napoleon een decreet uit, waarbij werd bepaald, dat de Nederlandse vestingen in verhoogde staat van tegenweer gebracht moesten worden. De Franse majoor Maymat, de toenmalige commandant van Deventer, gaf – vaak op hardhandige wijze – gevolg aan de bevelen van zijn keizerlijke meester. De nabijheid der door de Fransen bezette vesting Deventer heeft de Apeldoorners heel wat moeilijkheden berokkend. Op 15 mei 1813 begaf de Franse kapitein der genie Morlet zich in gezelschap van de maire Gunningh, de heren F.J. van der Wall, Gerrit Berends Eikendal en de timmerman Oosterink naar Hoog Buurlo. Daar moesten bomen uitgezocht worden voor het maken van palissaden ter versterking van Deventer. Hiervoor bleken niet minder dan 571 eiken en 177 beuken nodig te zijn. Het vervoer van al deze stammen van het veraf gelegen Hoog Buurlo bracht nogal wat moeilijkheden met zich mee. Want op 15 november – een half jaar later – waren nog lang niet alle bomen in Deventer aangekomen. De stadscommandant stelde burgemeester Gunningh aansprakelijk voor de trage levering. Wanneer de maire niet onmiddellijk zijn houding wijzigde zou hij door Franse gendarmes uit Apeldoorn gehaald en ‘exemplair’ gestraft worden. De Fransen verdachten Gunningh van sabotage, waarschijnlijk niet ten onrechte (*Archief Apeldoorn, manuscriptenverzameling nr. 25*)

In de literatuur en in de archieven wordt feitelijk geen melding gemaakt van deze bossen. Veel vragen blijven onbeantwoord als, door zijn ze aangeplant, waartoe dienden ze etc. Het enige verhaal over deze beukenbossen is te lezen in het kader. Hier dienden de beuken als verdedigingsmateriaal voor de stad Deventer. Daarnaast zullen de beuken ongetwijfeld gediend hebben als timmerhout.

§4.3.9 *Bewoning*

In 814 komt Hoog Buurlo in het document van de Abdij Lorsch naar voren als het bos Burlohe. Of hier al sprake is van een nederzetting is niet bekend. Bij mensen die bekend zijn met Hoog Buurlo cirkelen een aantal verhalen over de bewoningsgeschiedenis van Hoog Buurlo rond. Zo zou er een klooster gestaan hebben. Deze link is echter wel te begrijpen, omdat Hoog Buurlo in eigendom is geweest van abdij Lorsch. Uit het onderzoek is echter niet gebleken dat er in Hoog Buurlo een klooster heeft gestaan. Restanten van dit klooster zijn niet gevonden en daarnaast zijn in de literatuur ook geen aanwijzingen gevonden. Kloosters hadden doorgaans een goede administratie dus dan zouden hier stukken over bekend moeten zijn. In dit verband is het

ook uitgesloten dat er panden hebben gestaan die gelinkt waren met het Kapittel van St. Marie. Een tweede gerucht is de mogelijkheid van een derde boerderij op Hoog Buurlo. Rond 1550-1600 zou deze boerderij ergens gestaan moeten hebben. Het is bijna met zekerheid te zeggen dat er gelijktijdig geen drie boerderijen in Hoog Buurlo hebben gestaan. Niets uit de bronnen, kaartmateriaal en documenten wijst in deze richting. Wel is het goed mogelijk dat er een boerderij op een andere plek dan de huidige twee gestaan heeft, maar daar geven de kaarten van voor 1708 geen aanwijzingen voor, omdat deze niet gedetailleerd genoeg zijn. Wellicht dat de ‘verdwenen’ boerderij als de derde boerderij van Hoog Buurlo wordt gezien.

Op dit moment bevinden zich twee voormalige boerderijen in Hoog Buurlo. Dé boerderij van Hoog Buurlo bevindt zich op Hoog Buurlo 1. De boerderij is op dit moment verpacht. De ouderdom van deze boerderij is niet vast te stellen. In het archief is een bouwvergunning gevonden voor een grootschalige verbouwing, maar een vergunning voor de bouw van de gehele boerderij is niet gevonden. Wel is zeker dat op de huidige plaats al een aantal eeuwen bebouwing is. De eerste aanwijzing geeft het boek ‘Caart der Limitten van de Hooge en Vrije Heerlijckhijdt van het Loo’ van schrijver prof. dr. Aardoom (1989). In dit boek bericht hij dat de schoorsteen van de boerderij van Hoog Buurlo dienst heeft gedaan als belangrijk ijkpunt voor de landmeters. Deze schoorsteen zou van verre te zien zijn geweest toen Nicolaes van Geelkerkcken in 1630 zijn kaart van de markegrenzen tekende. Later, in 1783, wordt opnieuw de schoorsteen van de boerderij van Hoog Buurlo gebruikt voor het vervaardigen van een kaart waarop de grenzen van de Ugchelermark te zien zijn. De exacte plaats van deze boerderij is niet aan te geven, maar

... De twee enige huizen die Hoog Buurlo bezat waren recht tegenover elkander gelegen. Een kleine boswachterswoning en een grote boerderij, twee schaapskooien en bovendien nog een enorme kudde schapen. Maar helaas hield een pijnlijke traditie er reeds geslachten lang stand, namelijk dat die twee enige families die dit zo afgolgen plekje in de hei bewoonden nooit één woord spraken met elkaar. Een oude vete werd van geslacht op geslacht weer ingeënt op de daarop volgende generatie. Zo meldde de historie. *

De vechtlustige telgen van het krachtige boerengeslacht waren nu eenmaal meesters in het stropersvak gebleken en de al evenzeer strijdlustige boswachter trachtten hen er stug aan bij te lappen, op hun beurt. De wijdvertakte wijze beuken zijn jaar na jaar dan ook getuige geweest van de zich steeds weer herhalende alom beruchte bloedige vechtpartijen. Maar de schapen trokken zich daar niets van aan en beknabbelden onverdroten de kruidige struikjes van de hei in de Hoenderlose richting.... (Langenberg-Parqui, 1983

* (Zelfs tot vandaag de dag aan toe is het tussen de bewoners niet mogelijk om een spreekwoordelijke boom op te zetten. Aan de bosrijke omgeving ligt het in ieder geval niet .....

aangenomen mag worden dat de boerderij niet ver verwijderd was van de plaats waar de huidige boerderij staat. Een tweede aanwijzig is wederom te vinden in fig. 6, de kaart uit 1708. Ook op deze kaart is bebouwing te zien op de plek van de huidige boerderij. Op kaarten van latere datum wordt telkens weergegeven dat op de deze plek bebouwing is.

De tweede boerderij op Hoog Buurlo, nr. 5, heeft een kortere geschiedenis. De exacte bouwdatum is ook hier niet bekend, maar deze boerderij of beter gezegd bebouwing op deze plek komt het eerst voor op een kaart uit 1872. De kadastrale kaart uit 1832 is de laatste kaart waarop deze bebouwing niet te zien is. Gemiddeld genomen dateert dit huis uit 1850. Mogelijk dat het weer in verband kan worden gebracht met de Baron Van Verschuer. In die tijd was de boerderij hoofdzakelijk een boswachterswoning. Later, nadat het in bezit kwam van Staatsbosbeheer werd en wordt nog steeds de woning

hoofdzakelijk bewoond door de verschillende schaapherders. In de jaren '60 heeft de voorgevel van de boerderij de huidige vorm aangenomen. Daarvoor was er een deur gevestigd in het midden en had de boerderij dus twee in- en uitgangen. In bijlage 8 is hiervan een bouwtekening te zien. De huidige schuur op het erf is gebouwd in 1964. Zijn voorganger stond ongeveer 10 meter zuidelijker. Details over deze schuur ontbreken. Onderstaande foto laat de schuur, samen met de schaapskooi en een klein fragment van het huis zien.

Fig. 4.21 'Centrum Hoog Buurlo' 1930-1960   Bron: E.W. Langenbergh-Parqui

In dit hoofdstuk is een beschrijving gegeven over de geschiedenis van Hoog Buurlo. Hierin is geprobeerd om een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van wat Hoog Buurlo nu eigenlijk voorstelt en wat daar aan ten grondslag heeft gelegen. Tot slot van dit hoofdstuk zal in tabelvorm een zeer beknopte samenvatting gegeven worden.

In hoofdstuk 5 zal aan de hand van de theorie gezocht worden naar een waarde-oordeel voor Hoog Buurlo. Hierdoor kan de werkelijke identiteit van Hoog Buurlo naar voren komen die verwerkt kan worden in de referentiebeelden. Op deze manier kan Hoog Buurlo op de juiste manier gerepresenteerd worden.

§4.3.10 Slottabel

	Eigendom	Gebruik	Grondgebruik	Elementen	Omgeving
- 800					Omvorming van bossen naar woeste gronden
800	814 - ? Abdij Lorsch te Hessen		814 – 1960 gebruik eikenhakhout	814 start aanplant eikenhakhout	
900					
1000					
1100	Omstreeks 1150 Otto I, Graaf van Gelre en graaf van Zutphen				
1200			Vanaf 1326 tot heden landbouwgrond		
1300				1326 landbouwgrond	Woeste gronden, bestaande uit heidevelden en zandverstuivingen
1400					
1500	Omstreeks 1500 Karel v. Egmond, Hertog van Gelre en graaf van Zutphen 1513, HB in eigendom Kapittel		Vanaf Kapittel tot heden bewijs voor bewoning		
1600	? 1513- 1661? Kapittel van St. Marie	Verpachten landbouwgrond			
1700	1701-1845 Koninklijk Huis	Onderdeel jachtterreinen			Ontsluitingen Kootwijk, Het Loo, Beekbergen en Apeldoorn
1850	1849-1949 Baron Van Verschuer	'Landgoed' Landbouwgrond, bossen		Na 1850 Aanplant beukenlaan zowel rand als kern Hoog Buurlo. Aanleg 'bosplantsoen'. Veranderingen wegenpatroon	1900 Aanplant bossen ten noorden en oosten van Hoog Buurlo 1923 Radio Kootwijk
1900					
1950	1949 – heden Staatsbosbeheer	Natuurbeheer, Recreatief			50% heide 50% bos
2000					
2000					
-					

5 Theoretisch Hoog Buurlo

In dit hoofdstuk zal de theorie van hoofdstuk 2 gekoppeld worden aan het verhaal van Hoog Buurlo, zoals beschreven in het voorgaande hoofdstuk. Aspecten als cultuurlandschap, identiteit en representatie zullen weer aan de orde komen, maar dan gericht op de betekenis die het voor Hoog Buurlo kan hebben. Tot slot zullen hieruit twee referentiebeelden naar voren komen, die in hoofdstuk 6 uitgebreid behandeld worden.

§5.1 Hoog Buurlo als cultuurlandschap

Dat Hoog Buurlo als een cultuurlandschap kan worden gezien, blijkt overduidelijk. De relatie tussen de mens en natuur is uit het voorgaande sterk naar voren gekomen. Met de middelen die de natuur bood, hebben de bewoners van Hoog Buurlo door de eeuwen heen een zeer vernuft leven opgebouwd. Wanneer er door de rurale idylle heen wordt gekeken, dan heeft dit leven ook zijn zware kanten gekend. In grote lijnen lijkt het toch op een ‘goed geoliede’ cyclus. Weliswaar kwetsbaar en afhankelijk van natuur en klimaat, maar in alle eenvoud bevatte het de zekerheid voor een bestaan. Nu is dit op zichzelf geen schokkende uitspraak, want Hoog Buurlo is natuurlijk niet de enige plek op aarde waar mensen binnen een bepaalde cyclus een bestaan opgebouwd hebben. Tot vandaag de dag wordt er geleefd met bepaalde vaststaande patronen die jaar in jaar uit herhaald worden. De vraag die gesteld moet worden is waarom een landschap als Hoog Buurlo extra aandacht verdient om het te behouden en vervolgens in welke vorm dit moet gebeuren.

Om op deze vraag antwoord te kunnen geven, moet Hoog Buurlo in een groter verband worden geplaatst. Het verhaal beperkt zicht niet alleen tot Hoog Buurlo, maar vormt een onderdeel van een rijke geschiedenis. Voor wat de Veluwe betreft vertelt Hoog Buurlo het verhaal van de heidecultuur. Eigenlijk begint voor de Veluwe pas in de 17^e en 18^e de geschiedenis van de heidecultuur. Voorafgaand aan deze periode staat een tijd waarin het boslandschap langzaam wordt omgevormd tot heidelandschap. Door ontginningen, bosbegrazing en houtkap verdwijnt het bos langzaam met als gevolg dat de heidevelden in opkomst komen. Door overbegrazing van de heidevelden ontstonden vervolgens weer de zandverstuivingen die vanaf de 20^e eeuw werden teruggedrongen door o.a. grootschalige bosaanplantingen, zoals te zien was in fig. 4.2 en 4.3. Net zoals de geschiedenis van Hoog Buurlo niet op zichzelf staat, heeft ook de heidecultuurgeschiedenis van de Veluwe een groter bereik. Deze geschiedenis maakt weer onderdeel uit van de Europese geschiedenis. De Europese heidecultuur gaat 5000 jaar terug. De locatie hiervan is vooral gelegen in West-Europa en strekt zich uit van het noorden van Portugal tot het noorden van Noorwegen. Door het gematigde klimaat in het Westen was de heide nagenoeg het hele jaar door te gebruiken als voedselbron voor vee. De heidevelden zijn cultuurlandschappen bij uitstek. Zonder invloed van de mens kunnen heidevelden niet blijven bestaan. Eind 19^e eeuw is het belang van de heidevelden afgenomen. De redenen hiervoor zijn eerder besproken. Dit heeft tot gevolg gehad dat nog maar minder dan twintig procent, van het totale heidelandschap rond de 19^e eeuw, is blijven bestaan (*Haaland, 2002*). Voor wat betreft de Veluwe geldt dat er ook een afname was en is van het aantal heidevelden. Nog dichterbij huis heeft ook de omgeving van Hoog Buurlo te maken gehad met heidegeschiedenis.

Het verhaal van Hoog Buurlo is dus niet begrensd, maar vormt een deel van een veel groter geheel. Het laat zien hoe de mensen eeuwen en eeuwen lang, op vrijwel dezelfde manier, geleefd hebben in het Westen van Europa. Met het verdwijnen van vele heidevelden verdwijnt ook een hele geschiedenis. Voor de mens wordt het hierdoor moeilijker om te bepalen waar hij vandaan komt en wie hij is. Er zijn dus plaatsen nodig waar de mens dit soort cultuurlandschappen kan zien.

Hoog Buurlo is zo'n plaats waar de mensen kunnen zien hoe er eeuwen na eeuwen geleefd is. Deze levensstijl heeft uiteraard zijn weerslag gehad op het landschap. Het hele gebied van Hoog Buurlo laat de relatie zien tussen de mens en in dit geval de heidevelden. Daarnaast maken aanverwante elementen zoals het eikenhakhout en het beukenbos het beeld compleet. Er zijn uiteraard meerdere plaatsen in Nederland en op de Veluwe waar sporen van deze levensstijl te zien zijn. Aan veel dorpen of gehuchten zijn echter hedendaagse elementen toegevoegd, zodat het 'juiste' beeld vertroebeld. Daarnaast zijn ook elementen weggehaald, waarbij gedacht kan worden aan schapendriften. In Hoog Buurlo is het beeld niet of nauwelijks veranderd. Het bouwland kent al zeker 300 jaar min of meer dezelfde vorm. De wegen/paden die Hoog Buurlo doorkruisen zijn nauwelijks verlegd. Nog steeds wordt de heide begraasd door schapen en zijn er schaapskooien op Hoog Buurlo aanwezig. Overigens moet nu niet de nadruk komen te liggen op het feit dat er nooit iets is gebeurd in Hoog Buurlo. De Baron Van Verschuer heeft de nodige veranderingen aangebracht in het landschap door o.a. de beukenlaan aan te planten, maar deze veranderingen hebben geen grote afbreuk gedaan aan de structuur van Hoog Buurlo. Redenen voor het min of meer stilstaan in de tijd zijn in Hoofdstuk 4 deels verspreid aan bod gekomen. Hieronder volgt een overzicht met daarbij aanvullingen.

- Tot eind 19^e eeuw werd dezelfde landbouwstructuur in stand gehouden. Mogelijkheden en de noodzaak tot veranderen waren er niet.
- De kunstmest heeft niet op zeer drastische wijze haar intrede gedaan op Hoog Buurlo. De Baron Van Verschuer had meer belang in bosbouw, er kwamen niet meer gezinnen op Hoog Buurlo en door stropers activiteiten van de bewoners was er geen reden tot uitbreiding van het bouwland. De kunstmest kan wel als vervanging van de schapen worden gezien.
- Het eikenhakhout werd voor het laatst gebruikt in 1960. Dit is betrekkelijk laat. Omvorming tot productiebos was kennelijk niet meer rendabel genoeg. Gebieden voor productiebossen lagen buiten Hoog Buurlo.
- De beukenlaan gaf Hoog Buurlo een aparte status binnen het landschap. Mogelijk dat deze als soort geestelijke barrière werkte voor planners, zodat Hoog Buurlo niet is opgegaan in het omliggende landschap.
- Schapen zijn, met enkele tussenpozen, niet weggeweest van Hoog Buurlo. De verbondenheid tussen Hoog Buurlo en de schapen bleef hierdoor bestaan ondanks dat de schapen vanaf de jaren '50 een andere functie kregen. Hun mest werd vanaf dat moment niet meer op de landbouwgrond gebracht.

Deze redenen zijn mede de oorzaak van het feit dat Hoog Buurlo er vandaag de dag nog vrij authentiek uitziet. Zeldzaamheid en gaafheid zijn begrippen die hierbij naar voren komen. Deze begrippen bepalen in feite hoe authentiek Hoog Buurlo is. Voor de auteur is het niet mogelijk om elk landschapselement apart te beoordelen op zeldzaamheid en gaafheid. Gelet op de tijd die voor onderzoek uitgetrokken is, vergt het teveel tijd om elk

element te onderzoeken in een breder verband. Een juiste beoordeling is dus niet mogelijk, omdat het vergelijkingsmateriaal wat betreft hoeveelheid en huidige status ontbreekt. Wel kan een oordeel worden gegeven over Hoog Buurlo als geheel. Alle 'ingrediënten' die nodig zijn om de cultuur van het heidelandschap uit te dragen, lijken in Hoog Buurlo aanwezig. Wellicht is het belangrijkste dat alle elementen nog grotendeels in 'oorspronkelijke toestand' aanwezig zijn. In die zin kan er zeker over een gaaf geheel gesproken worden. Op de heide na, is niet één element uit zijn verband gehaald door motieven die losstaan van de cultuur van het heidelandschap. Zo zijn er bijvoorbeeld geen huizen bij gekomen, staan de schaapskooien nog op oude plaatsen, is de wildwal niet geruimd en geeft de beukenlaan vanaf de heide nog steeds een markante aanblik. Wel is door de komst van Radio Kootwijk en de bosaanplant ten noorden en oosten van Hoog Buurlo het oppervlakte heide afgenomen. De gaafheid van de elementen en de samenhang daartussen kunnen zeker als zeldzaam worden gezien. Zoals eerder is aangegeven zijn vele dorpen en gehuchten met eenzelfde achtergrond met de tijd meegegroeid, waardoor eigentijdse ontwikkelingen afbreuk hebben gedaan aan het verleden. Hoog Buurlo is met recht een zeldzaam stukje Nederland.

Terugkijkend op de vraag waarom Hoog Buurlo extra aandacht verdient om het te behouden, is aangegeven dat het o.a. deel uitmaakt van de Europese heidecultuur. Om deze cultuur leesbaar te houden voor de komende generaties moeten er voorbeelden van blijven bestaan. Het ligt dan voor de hand om een zeer compleet voorbeeld als Hoog Buurlo te behouden.

§5.2 Identiteit van Hoog Buurlo

Het behouden van Hoog Buurlo als onderdeel van de Europese heidecultuur is een goed streven. In de vorige paragraaf zijn hiervoor redenen aangevoerd, maar de identiteit van Hoog Buurlo kan als reden hieraan toegevoegd worden. In hoofdstuk 2 is beschreven dat de identiteit van een gebied vaak wordt gebruikt als een belangrijke drager. Deze identiteit kan sturend zijn voor nieuwe ontwikkelingen, maar kan er ook toe leiden dat het gebied op slot gaat. Hierbij moet uiteraard wel sprake zijn van een uitzonderlijke identiteit.

Hoog Buurlo zou zo'n locatie kunnen zijn waarbij de identiteit ervoor zorgt dat het gebied op slot gaat. Nieuwe ontwikkelingen kunnen dan geweerd worden. Nadat Baron Van Verschuer afstand deed van Hoog Buurlo zijn er geen noemenswaardige veranderingen aangebracht in de structuur van Hoog Buurlo. Wel heeft Hoog Buurlo een kleine verandering van uiterlijk ondergaan, doordat het eikenhakhout door mocht groeien. Hierdoor werden vergezichten van de twee huizen op Hoog Buurlo richting de Braamberg op de heide verleden tijd. Naast deze invloeden op de vorming van identiteit kunnen veranderingen in de maatschappij ook hieraan bijdragen. Identiteit is immers ook een sociaal product die door veranderingen in de maatschappij mee kan veranderen. Voor Hoog Buurlo kan dit concreet worden door bijv. de 'opstand' vanuit de maatschappij om het vertrek van Koos Vos in 1972. Door bureaucratische besluitvorming zag zij zich genoodzaakt om uit Hoog Buurlo te vertrekken. Zelfs in de landelijke politiek werd hierover gesproken. Hoog Buurlo was hiermee niet alleen meer een prachtig oud gehucht met nog steeds een schaapskudde, maar de plek werd ook omstreden door dit voorval. Eerder werd beschreven dat iedere vorm van identiteit een momentopname is. Wanneer de momentopnames qua karakter gelijk blijven, kan het niet anders dan dat de vorm van

de identiteit ook grotendeels gelijk blijft. De veranderingen in Hoog Buurlo stonden altijd in het teken van de schapenhouderij in combinatie met de landbouw. Misschien dat wel gezegd kan worden dat hierdoor de identiteit van Hoog Buurlo eerder is stil gaan staan, dan dat menigeeen vermoedt. Wat uiterlijkheden betreft waren de veranderingen zichtbaar, maar de figuurlijke kern van Hoog Buurlo bleef bestaan. Hierdoor werd mogelijk al een voorschot genomen op de huidige plannen om het te behouden. Binnen de focus op het cultuurlandschap Hoog Buurlo zou de combinatie van de schapenhouderij met de landbouw weer sterker gemaakt kunnen worden.

Om de identiteit ook als waardevol drager van Hoog Buurlo te laten zijn, moet wel duidelijk zijn wat de identiteit van Hoog Buurlo is. Onontkoombaar wordt Hoog Buurlo gekoppeld aan schapen en de daarbij behorende heidecultuur. Deze kenmerken kunnen aangevuld worden met waarnemingen en belevingen van mensen. Hoog Buurlo wordt ook wel omschreven als majestueuze bomengroep die voor enige verkoeling zorgde op de eindeloze heidevelden, het wordt omschreven als landgoed, de plaats waar altijd ruzie was om water, als het gebied bij Radio Kootwijk, als gebied waar de winters erg koud konden zijn en als het gebied met de ‘rondzwevende Kozakken’ waar het dus niet altijd pluis was. Al deze feiten, gevoelens en verbeeldingen dragen bij aan de identiteit van Hoog Buurlo. Hierin zit een prachtig voorbeeld waarin duidelijk wordt dat een identiteit in een context gezien moet worden. Het zegt niet alleen iets over het gebied zelf, maar ook over daarbuiten. Dat de bossen van Hoog Buurlo vaak met verkoeling in verband worden gebracht, zegt iets over de omgeving. Hoog Buurlo was kennelijk voor een zeer groot gebied de enige plek waar het ’s zomers aangenaam toeven was.

Om aan te geven waaruit de identiteit van Hoog Buurlo bestaat, wordt eerst de definitie van identiteit teruggehaald. De definitie luidt: *‘karakteristieke kenmerken waarmee een gebied zich onderscheidt ten opzichte van andere gebieden en die voor een ‘verbondenheid’ zorgen binnen het gebied (Kruit e.a. 2004)* Voor Hoog Buurlo zijn twee karakteristieke kenmerken zwaarwegend. De eerste is de schapenhouderij met daarbij de heidecultuur. De tweede is het majestueuze karakter wat Baron Van Verschuer Hoog Buurlo heeft meegegeven. Vanuit beide punten worden kenmerken aangedragen die het gebied kunnen neerzetten op de kaart en waardoor het zich kan onderscheiden van andere gebieden. De schapen en heidecultuur geven een compleet beeld over een levensstijl die zeer lang gangbaar is geweest in West-Europa. Baron Van Verschuer heeft Hoog Buurlo meer status gegeven wat o.a. tot uitdrukking komt in de beukenlaan rondom Hoog Buurlo. De twee karakteristieke kenmerken zijn daarnaast zo met elkaar verweven dat ze een eenheid vormen.

Bij het bepalen van een identiteit is het belangrijk om de realiteit van vandaag de dag onder ogen te zien. Het is belangrijk dat andere mensen zich met deze identiteit kunnen identificeren. Voor Hoog Buurlo kan ook de nadruk op het kapittel van St. Marie komen te liggen. Het is zeker zo dat dit een belangrijk onderdeel is geweest van Hoog Buurlo, maar het komt te kort om als drager van het gebied te functioneren. Het kapittel heeft Hoog Buurlo slechts voor een bepaalde periode in eigendom gehad en daarnaast zijn fysieke sporen van deze aanwezigheid niet aan te tonen. Als drager van dit gebied zou het te ongrijpbaar zijn. Daarnaast zijn er zoveel gebieden die in handen van kapittels en kloosters zijn geweest, dat dit aspect wellicht niet onderscheidend genoeg is. Beide kenmerken die zijn aangedragen om de identiteit van Hoog Buurlo te vormen, het

majestueuze karakter en de schapen en heidecultuur, zijn wel toegankelijk voor een breed publiek. Daarnaast passen ze beter in de realiteit van deze tijd.

Tot slot van deze paragraaf wordt Zukins stelling (zie §2.3) teruggehaald. De vraag is dan nu of de identiteit van Hoog Buurlo te koop zou kunnen zijn. Daarbij kan ook afgevraagd worden of het wenselijk is om Hoog Buurlo een min of meer willekeurige identiteit aan te meten. In het laatste geval zou er sprake moeten zijn van vele belanghebbenden voor het gebied. In tegenstelling met stedelijke gebieden is dit voor Hoog Buurlo niet aan de orde. Het is niet alleen niet wenselijk, maar het zou ook zeer moeilijk zijn om Hoog Buurlo een andere identiteit aan te meten. Hoog Buurlo is een gebied waarbij het landschap enorm afhankelijk is van de plek. Het landschap, zoals deze door de loop van de eeuwen is gecreëerd, had niet kunnen ontstaan zonder de heidevelden. Het beeld van Hoog Buurlo is dus zeer diep verankerd. Dit kan niet zomaar losgekoppeld worden, zodat een andere identiteit kan ontstaan. De identiteit van Hoog Buurlo is dus niet te koop, maar het landschap geeft zelf al grotendeels de richting aan.

§5.3 Hoog Buurlo als merk

Bij Hoog Buurlo als merk gaat het om de identiteit van Hoog Buurlo dat tot een verkoopbaar product moet worden gemaakt. Het gebied moet niet alleen bezocht worden door een toevallige passant, maar mensen moeten ook bewust naar Hoog Buurlo komen. Om dit te bereiken moet gekozen worden voor een bepaalde doelgroep. Het masterplan cultuurhistorie 2003-2007 van de provincie Gelderland geeft hiervoor een richting aan. Vanuit dit plan richt de provincie zich primair op de verblijfstoerist en daarnaast op de in cultuur of cultuurhistorie geïnteresseerde dagtoerist. De geïnteresseerde dagtoeristen kunnen ook de eigen bevolking zijn. Ook voor Hoog Buurlo ligt het voor de hand om voor de cultuurtoerist te kiezen. Cultuurtoerisme heeft veel voordelen, omdat het vooral individueel toerisme, geen massatoerisme, betreft. De cultuurtoerist kent bovendien een relatief hoog bestedingsniveau (*Masterplan Cultuurhistorie, 2003*). Hoog Buurlo zal niet geschikt zijn voor massatoerisme. Dit zou een verkeerd beeld kunnen opleveren bij bezoekers. Het is juist de eenvoud en de rust van Hoog Buurlo die het cultuurhistorisch aspect kunnen versterken in de beleving. Massatoerisme daarentegen gaat veelal gepaard met drukte. Dit zou verstoring kunnen werken. Het relatief hogere bestedingsniveau kan interessant zijn om de kosten in het beheer voor een deel op te vangen.

Om ervoor te zorgen dat de doelgroep geïnteresseerd raakt, dient er gecommuniceerd te worden tussen Staatsbosbeheer en de cultuurtoeristen. Dit kan door middel van de identiteit die dan als merk beschouwd wordt. Via de identiteit moet Hoog Buurlo als het ware aangeprezen worden. Daarnaast kan hierdoor aangegeven worden wat Hoog Buurlo onderscheid van andere gebieden. De identiteit van Hoog Buurlo heeft hierbij dus een communicatieve en een positionerende functie.

§5.4 Representatief Hoog Buurlo

In deze paragraaf zal tenslotte een aanzet worden gegeven voor de twee referentiebeelden. Uit deze twee beelden zal één gekozen worden die vervolgens uitgewerkt wordt. Aan de hand van het gekozen beeld zal Hoog Buurlo gerepresenteerd worden.

In paragraaf 2.5 is beschreven dat het bij representeren gaat om *alle vormen van communicatie waardoor mensen elkaar vertellen over de wereld en op deze manier informatie delen.* (Holloway & Hubbard, 2001) De mens(en) binnen deze definitie is in feite Staatsbosbeheer. Zij zijn het die de bezoekers willen vertellen over de geschiedenis van Hoog Buurlo en alles wat daarmee samenhangt. Hierdoor wordt informatie uitgewisseld. Bij de vorm van communicatie zal het landschap een belangrijke rol spelen. Eerder is gesproken over het lezen van het landschap. Dit geldt ook voor Hoog Buurlo. Hoofdzakelijk aan de hand van het landschap zal de bezoeker informatie tot zich nemen. Het is belangrijk om stil te staan bij de hoeveelheid informatie die beschikbaar gesteld wordt. Er moet afgevraagd worden of de bezoeker enige ruimte krijgt voor een eigen verbeelding of dat de belevenis volledig geregisseerd wordt (Horlings & Van Nieuwenbuijze, 2004). Concreet gezegd kan alles wat er te zien is, uitgelegd worden. Het zelf laten denken van de bezoekers kan ook een bewuste keuze zijn. Daarnaast krijgen eigen herinneringen en ervaringen van bezoekers dan meer de ruimte.

De twee referentiebeelden zullen verbonden zijn met een bepaalde periode binnen de geschiedenis van Hoog Buurlo. Er is niet voor gekozen om een bepaald landschapselement centraal te stellen en daaromheen een referentiebeeld te creëren. Dit zou afbreuk doen aan het waarheidsgehalte, omdat hierdoor een werkelijkheid gemaakt wordt die nooit heeft bestaan. Door het centraal stellen van een periode wordt dit voorkomen.

Bij de keuze voor twee referentiebeelden zijn een aantal voorwaarden van belang. Ten eerste moet het beeld op papier uit te werken zijn. Een referentiebeeld uit het jaar 1200 kan prachtig zijn, maar helaas is enig kaartmateriaal van die tijd niet voor handen. Daarnaast is het weggooien van 800 jaar geschiedenis moeilijk te verantwoorden. Ten tweede moet het beeld min of meer aansluiten bij de identiteit van Hoog Buurlo. Het beeld van Hoog Buurlo in de tijd dat het in eigendom was van het Kapittel van St. Marie, sluit niet geheel aan bij identiteit van Hoog Buurlo, zoals deze beschreven is paragraaf 5.2. Uiteraard is het wel onderdeel van de geschiedenis, maar kan het niet als speerpunt neergezet worden. Als laatste punt moet het beeld praktisch uit te voeren zijn. Hierbij komt ook een kostenaspect om de hoek kijken.

Gelet op deze drie punten zullen de volgende referentiebeelden uitgewerkt worden.

- *Hoog Buurlo rond 1832*, in harmonie met de omgeving. Alles lijkt perfect op elkaar afgestemd. Dit beeld laat zien hoe de levensstijl was binnen de cultuur van het heidelandschap. Deze tijd geeft eveneens voor het eerst een betrouwbaar, gedetailleerd beeld van Hoog Buurlo weer a.d.h.v. de kadasterkaarten.
- *Hoog Buurlo rond 1900*, Hoog Buurlo als bijzonder landgoed, waar status en het uiterlijk vertoon ook belangrijk werden gevonden. De levensstijl van de afgelopen eeuwen is haar hoogtepunt gepasseerd en veranderd langzaam.

Ter overzicht is in dit hoofdstuk een koppeling gemaakt tussen de theoretische aspecten en op welke manier dit ingevuld kan worden voor Hoog Buurlo. Hieruit is de identiteit naar voren gekomen waaraan vervolgens twee referentiebeelden gekoppeld zijn. Het zal duidelijk zijn dat het beeld van 1900 de voorkeur heeft, omdat het beter aan de gestelde voorwaarden kan voldoen. In het volgende hoofdstuk zullen beide beelden terugkomen op kaart waarbij een toelichting zal worden gegeven. Ten slotte zal dit resulteren in een aanbeveling voor het gebied.

6 Referentiebeelden

De twee referentiebeelden van 1832 en 1900 zullen in dit hoofdstuk aan de orde komen. Aan de hand van een gedetailleerde kaart en een toelichting zullen de beelden uiteengezet worden. Een aanbeveling van de auteur voor het representeren van Hoog Buurlo zal dit hoofdstuk afsluiten.

§6.1 Hoog Buurlo in 1832

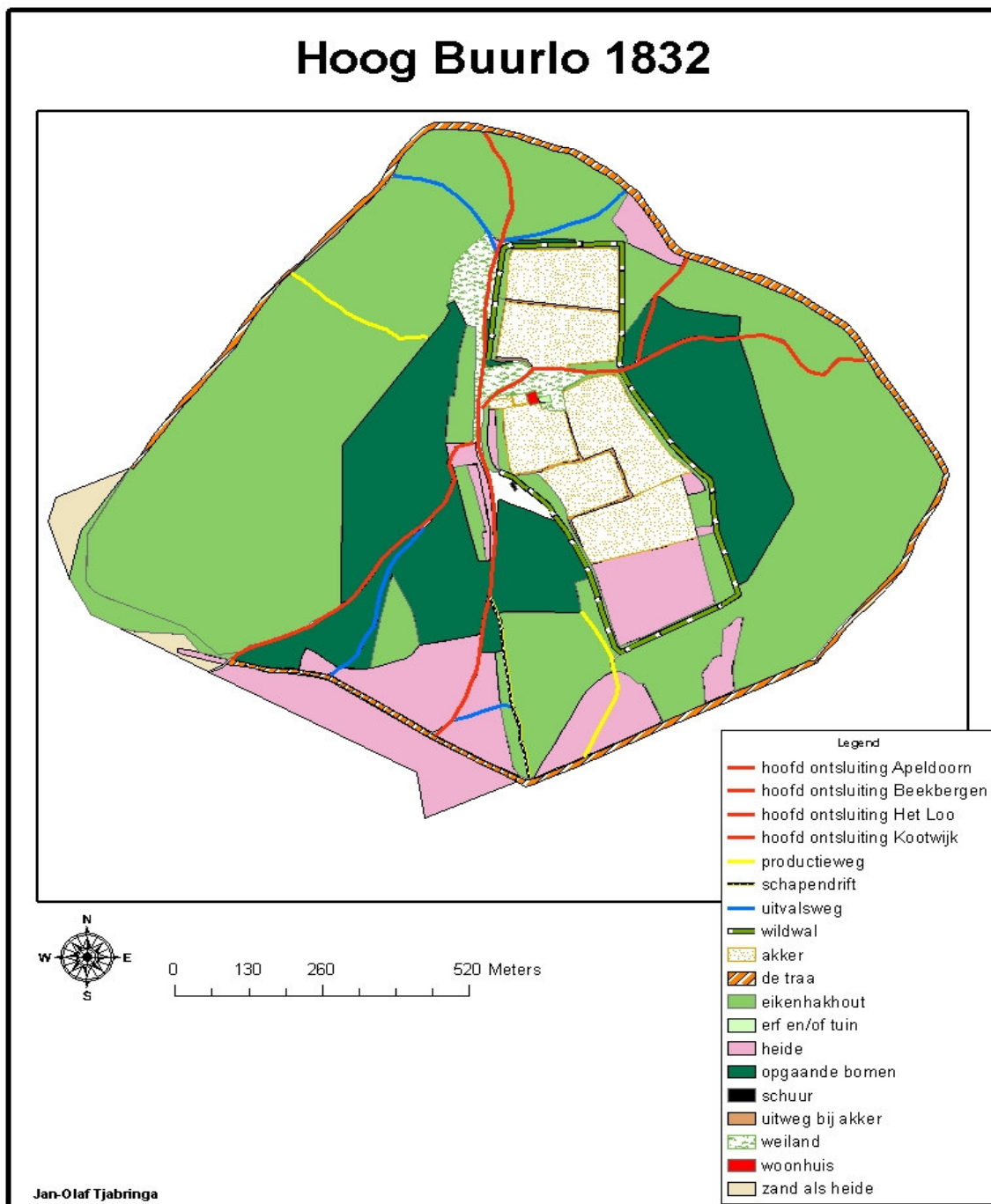
Het lijkt op het eerste gezicht niet realistisch om een referentiebeeld van rond 1832 uit te werken. Dit is tegenstrijdig met de laatste voorwaarde dat een beeld ook praktisch uitvoerbaar moet zijn. Hoog Buurlo in 1832 zal een beeld opleveren zonder omringende beukenlaan. De kans is klein dat iemand de verantwoordelijkheid op zich wil nemen, om de beukenlaan weg te halen. Toch is het beeld van 1832 belangrijk, omdat het aangeeft hoe de bewoners/eigenaren het landschap ingericht hebben t.b.v. hun levensstijl. Het geeft een goed beeld van de inrichting van het landschap in de tijd van de cultuur van het heideland. Op de volgende pagina is een gedetailleerde kaart te zien vanuit die tijd. Deze kaart is gebaseerd op de kadastrale kaart van Beekbergen 1832. Alle vlakken en lijnen en de benaming van deze vlakken en lijnen zijn exact overgenomen. Door de auteur is wel de kleur toegevoegd om beter het onderscheid te kunnen zien.

Er zijn een tweetal zaken die opvallen. Ten eerste lijkt er een minder scherp onderscheid te zijn tussen Hoog Buurlo zelf en het omringende heidegebied. Dit is te zien aan de heidestroken die in Hoog Buurlo liggen. Daarnaast is in het westen de traaf niet sluitend. Er was een minder duidelijke scheiding tussen de bossen van Hoog Buurlo en de woeste gronden. Een tweede opvallend punt zijn de beukenbossen. In 1832 was hier aanzienlijk meer van dan in bijv. 1900. Bij de kaart van 1900 zal hierop worden teruggekomen.

Het mengen van de twee beelden tot één referentiebeeld is in feite knoeien met de geschiedenis. Toch zitten er in het beeld van 1832 twee elementen die interessant zijn.

- De ‘zand-als-heide-strook’ laat de strijd zien die er is geweest om de verstuiwingen in toom te houden. Hier knaagt als het ware de zandverstuiwing aan Hoog Buurlo. Dit element kan de moeilijkheid weergeven die bestond bij het stoppen en terugdringen van de zandverstuiwingen.
- De verhouding weiland/akker laat zien dat de weilandgedeeltes niet meer waren dan uitloopweides. Voor de hooiproductie lijken ze te klein. Het beroep van herder betekende dus het gehele jaar door de heide op, zodat de schapen daar konden eten.

Het terugbrengen van deze elementen en verhoudingen kan een visuele ondersteuning zijn voor de bezoekers van Hoog Buurlo. Hierdoor kan de cultuur van het heideland beter gegrepen worden. Beide aspecten zijn wellicht aangrijpingspunten om dit deel van het verhaal te vertellen. Het eventueel terugbrengen van het beeld uit 1832 brengt verder grote ingrepen met zich mee. De beukenlaan zal gekapt moeten worden, de tweede woning afgebroken, meer ruimte voor beukenbos is nodig en er is meer ruimte nodig voor heide binnen Hoog Buurlo. Zoals eerder aangegeven lijkt dit beeld echter geen kans van slagen te hebben.

Fig. 6.1 Hoog Buurlo 1832

Toelichting bij de kaart:

De benaming ‘productieweg’ en ‘uitvalsweg’ is door de auteur toegevoegd. De tekenaar van de oorspronkelijke kaarten heeft in zijn tekening een onderscheid gemaakt tussen deze twee soorten wegen. In de legenda ontbreekt echter een uitleg. Met ‘productieweg’ wordt bedoeld de paden die mogelijk ten dienst stonden van de afvoer van eikenhakhout. De ‘uitvalswegen’ zijn een aanvulling op de hoofdwegen van Hoog Buurlo. Daarnaast is de schapendrift korter ingetekend dan deze eigenlijk was. Hierbij speelt het probleem van dubbele functies op. De schapendrift liep verder over weg die ‘hoofd ontsluiting Apeldoorn’ genoemd is.

§6.2 Hoog Buurlo in 1900

Het beeld van rond 1900 geeft aan hoe Hoog Buurlo een kleine gedaanteverwisseling heeft ondergaan. Hierin komen dus de belangrijke structuurveranderingen naar voren voor wat Hoog Buurlo zelf betreft. Hoog Buurlo rond 1900 lijkt het 'ideaalbeeld' op te leveren om het gebied te representeren. Rond deze tijd ontstaat 'de ideale mix' tussen het functionele gebruik en het majestueuze karakter van Hoog Buurlo. Wat de omgeving van Hoog Buurlo betreft is dit de laatste periode van de enclave Hoog Buurlo midden in de heidevlakten. Het is de laatste periode waarin de omliggende heide volledig wordt gebruikt kan worden gebruikt door de schapen, waarmee het een onderdeel is van de cultuur van het heidelandschap. Vanaf 1900 wordt immers gestart met de aanplant van bossen en een aantal jaren later wordt begonnen met de bouw van Radio Kootwijk. Beide zaken zijn niet alleen een gevolg van een afname van het belang van de heide, maar hebben ook een grote invloed op het zicht vanuit de heidevlakten op Hoog Buurlo. Deze werd hierdoor logischerwijs steeds minder.

Niet de kadastrale kaart van Beekbergen, maar de 'Topographische Inrichting' kaart uit 1900 heeft als basis gediend. Het resultaat is op de volgende pagina te zien. Ook hier zijn alle vlakken en lijnen nauwkeurig overgenomen. Door het ontbreken van een legenda heeft de auteur zelf benamingen toegekend aan de vlakken en lijnen. De duidelijke kleurverschillen op de originele kaart hebben wel een goede richting gegeven aan de benamingen, zodat ze wel als betrouwbaar beschouwd kunnen worden. De benamingen zijn, voor zover mogelijk, op dezelfde manier geformuleerd als op de kaart van 1832 en er zijn dezelfde kleuren gebruikt. Hierdoor kunnen de kaarten gemakkelijk met elkaar vergeleken worden.

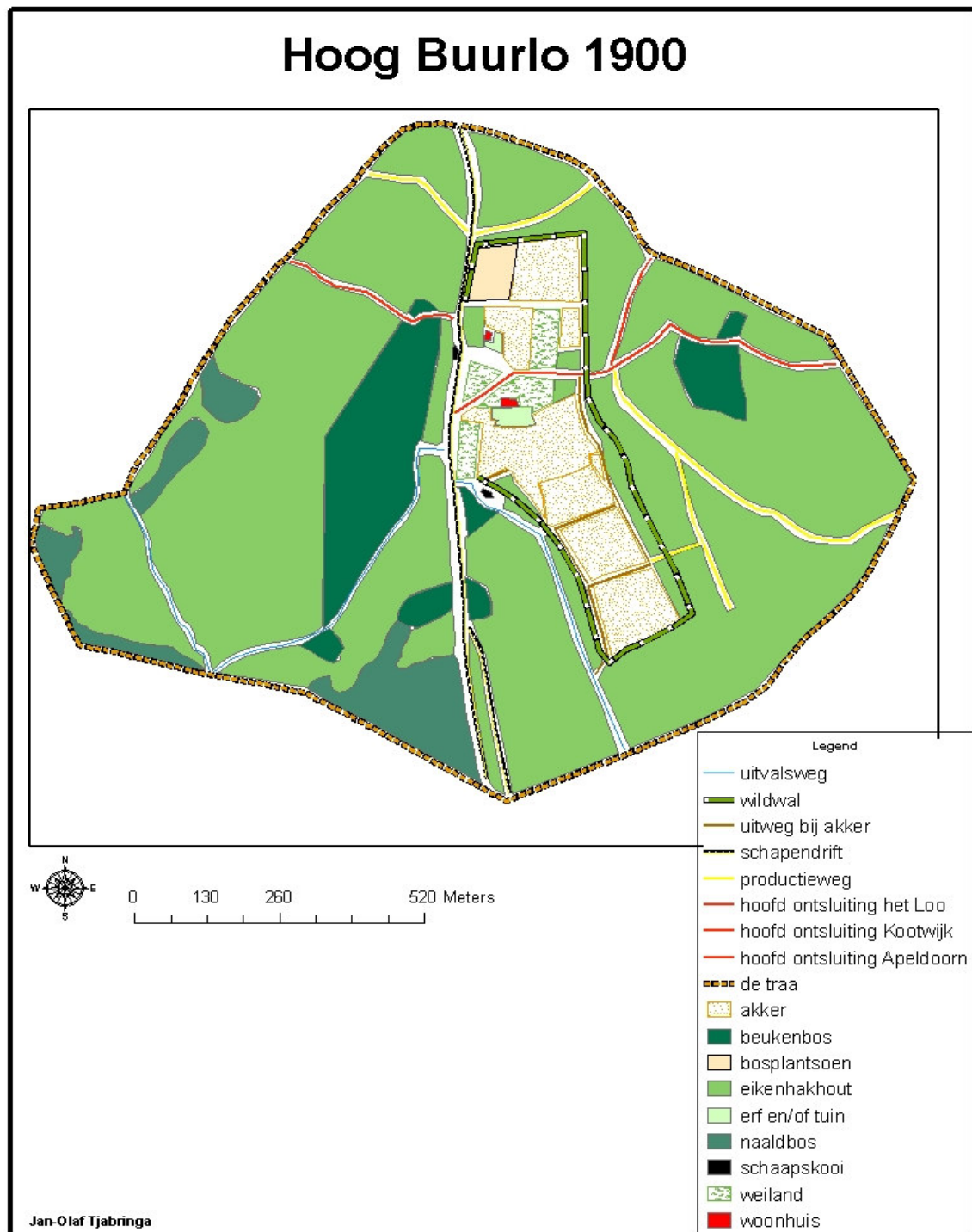
Ook voor deze kaart worden opvallende zaken besproken. Ten eerste valt het sterk verminderde beukenbos op. Hiervoor in de plaats is hoofdzakelijk eikenhakhout gekomen. De keuze hiervoor verklaart zich in een groeiende vraag naar eikenhakhout in de twee helft van de 19^e eeuw. Om dus meer eikenhakhout te kunnen produceren heeft waarschijnlijk Baron Van Verschuer de keuze gemaakt om een deel van het beukenbos om te vormen. De groeiende vraag wordt ook onderstreept door de extra paden door het eikenhakhout. Deze paden waren primair bedoeld voor de afvoer van de takkenbossen e.d. Ten tweede is de traag veranderd in een chique beukenlaan. Hierin komt het statusaspect terug. Te zien is dat deze beukenlaan helemaal sluitend is. Hierdoor ontstaat juist wel de scherpe scheiding tussen Hoog Buurlo en het heidelandschap. Lang zal deze scheiding niet blijven, want een derde punt is de komst van de kwekerij voor het bosplantsoen. De aanplant van de bossen ten noorden en ten oosten van Hoog Buurlo begint rond 1900 en op de plek van de kwekerij worden jonge boompjes gekweekt om ze later uit te zetten. In het 'perfecte' streefbeeld wordt een geheel omsloten heide voorgesteld. Hoog Buurlo zou dan van alle kanten vrij in het zicht moeten liggen. Het lijkt tegenstrijdig om de kwekerij te benadrukken, maar daarentegen verwijst het wel naar een nieuwe periode van omgang met de heidevlakten.

Er zijn verschuivingen te zien tussen de akker- en weilandpercelen t.o.v. van de kaart van 1832. Wat verhouding betreft verandert er niet veel. Nog steeds is het grootste deel in gebruik als akker. Een laatste verandering is de komst van de tweede woning. De exacte bouwdatum is vooralsnog niet bekend, maar op Hoog Buurlo staan in feite nog maar kort twee woningen.

Tot slot een blik op de ontsluiting. In het wegenpatroon zijn geen noemenswaardige veranderingen opgetreden. Een oud-bewoner wist echter wel te vertellen dat de weg naar Kootwijk veranderd was. Dit is ook te zien op de kaart als blijkt dat het pad achter de eerste kooi een 'hoofdroute' is geworden. Verder lijkt er meer een centrum gevormd te zijn op Hoog Buurlo. Door de komst van de tweede woning is ook de ontsluiting daarheen verlengd. Hierdoor ontstaat een soort van driehoeksplein midden op Hoog Buurlo.

De identiteit die deze periode met zich meeneemt moet richting geven aan het representeren van Hoog Buurlo. Om het majestueuze karakter en de cultuur van het heidelandschap weer uit te dragen, is na de kaart van 1900 een lijst met aanbevelingen te vinden. Hierin staan aandachtspunten die kunnen bijdragen aan het herstellen van Hoog Buurlo naar het beeld van 1900.

Fig. 6.2 Hoog Buurlo 1900

Toelichting bij de kaart:

Ook op deze kaart is de wildwal ingetekend. De Topographische Inrichting kaart uit 1900 gaf echter geen lijn aan waar de wildwal gesitueerd was. Aangenomen mag worden dat deze op dezelfde plaats rondom het bouwland gelegen was. Daarom is de wildwal 'los' ingetekend en kan deze iets verschillen met de werkelijke ligging destijds. Op beide kaarten is de traaf ingetekend. Het zal duidelijk zijn dat de traaf van 1900 omgeven was door een beukenlaan.

§6.3 Aanbevelingen

Om het beeld van 1900 terug te brengen in het landschap zijn ingrepen noodzakelijk. Deze ingrepen hoeven niet te leiden tot een exact 100% beeld van 1900, tenzij gekozen wordt voor een openluchtmuseum variant. Door het laten zien van landschapselementen en door daarnaast informatie te verschaffen kan de bezoeker zich wel inleven in vroegere tijden waarbij de periode van 1900 richtinggevend zal zijn. Per landschapselement zal door de auteur een aanbeveling worden aangekaart.

Schaapskudde en schaapskooi

Het is zeer aan te bevelen om de schaapskudde terug te brengen naar Hoog Buurlo. Dit is een belangrijk element binnen de beleevingswaarde van het gebied. Voor het zoeken naar een plaats voor de nieuw te bouwen schaapskooi geeft de geschiedenis de richting aan. Beide bestaande plekken zijn dé plekken voor de kooien op Hoog Buurlo.

Schapendriften

Een deels herstelde schapendrift benadrukt het pad dat jaren/eeuwen lang door de herder met zijn kudde is gebruikt om van en naar de heide te gaan. Hiermee wordt ook min of meer het stilstaan in de tijd van het gebied aangekaart. Daarnaast moet de nadruk hier komen te liggen op de barrière tussen de akkers en de schapen. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de nog zichtbare schapendrift tussen de beide schaapskooien in.

Akker/weiland

De verhouding akker/weiland moet grondig veranderen ten opzichte van het huidige beeld. Naast het zowel verbouwen van winter- als zomergranen mogen akkeronkruiden niet ontbreken. Spek (2004) concludeert dat in vroegere akkers zeer veel onkruiden voorkwamen. Een strakke akker waar bijv. alleen rogge staat doet geen recht aan de tijd dat bestrijdingsmiddelen nog niet in gebruik waren.

Wildwal

Het deels of geheel herstellen van de wildwal geeft het bouwland een robuuste aanblik. Het laat aan de andere kant ook gelijk de kwetsbaarheid zien waaronder de mensen vroeger geleefd hebben. Indien geheel herstellen niet mogelijk is, dan is het aan te bevelen om de wildwal ten zuiden en ten zuidwesten van het bouwland te herstellen. Hierdoor worden landschapselementen zoals de schaapskooi, schapendriften, akkers en de wildwal geclusterd. De bezoekers van Hoog Buurlo krijgen op deze manier een helder overzicht te zien en kunnen de samenhang tussen de elementen ook beter plaatsen.

Eikenhakhout

Indien besloten wordt om een deel van het eikenhakhout weer te gaan exploiteren, dan is de aanbeveling om dit ten zuiden van het bouwland te doen. Aan de ene kant is dit toegankelijk voor bezoekers en ten tweede komt hiermee de vrije doorkijk vanaf de kern van Hoog Buurlo over het bouwland richting de Braamberg weer terug.

Beukenlaan

Ten zuid-westen van Hoog Buurlo moet de beukenlaan weer hersteld worden. Hiermee wordt deze laan sluitend en vormt Hoog Buurlo beter een op zichzelf staand gehucht. Daarnaast kan hiermee ook de bewondering terugkomen als, indien mogelijk, de bomen op de heide worden verwijderd. Hierdoor komt het beeld terug van een Hoog Buurlo dat oprees uit de eindeloze heidevelden.

Bewoning

Dé boerderij van Hoog Buurlo dient weer vrij komen te liggen, omgeven met de akkers. Hierdoor wordt de relatie tussen de boerderij en de akkers versterkt. De luchtfoto van 1938 laat ook een kaal beeld zien van de akkers met daarbij de boerderij met hooiberg en schuur als losstaande elementen.

Voor de tweede boerderij zal de bestemming 'keuterboer uit 1900' moeten zijn. Naast fruitbomen, zoals pruimen, kersen en walnoten zal het erf gesierd moeten worden met dieren. Een koe, een paar varkens, een paard en kippen behoorde tot de min of meer standaarduitrusting van dit soort woningen. Verder zal een oude schuur, zoals getoond in fig. 4.21, het beeld verder versterken.

Kern Hoog Buurlo

Door het herstellen van de 'driehoeksweg' wordt de kern Hoog Buurlo versterkt. Binnen de drie wegen kan een uitloopweide gecreëerd worden, waardoor dit samen met de functionerende schaapskooi een centraal punt wordt. Ook de woning en erf van de 'keuterboer uit 1900' zal hierbij betrokken moeten worden. Beide elementen kunnen elkaar versterken.

Naast het herstellen en/of versterken van landschapselementen is de tekstuele informatie voorziening uiterst belangrijk. Samen met de beelden kan deze informatie de bezoekers een juist beeld geven van wat Hoog Buurlo is en hoe het gefunctioneerd heeft.

In dit hoofdstuk zijn beide referentiebeelden aan de orde gekomen. Dit heeft geresulteerd in aanbevelingen om het landschapsbeeld van 1900 weer terug te brengen. In het komende, laatste hoofdstuk zal een conclusie het gehele onderzoek afronden.

7 Conclusie

Het laatste hoofdstuk staat in het teken van de afsluiting van dit onderzoek. Daarnaast worden twee aandachtspunten aangedragen die van belang kunnen zijn bij de toekomstplannen met Hoog Buurlo. Tot slot wordt aandacht besteed aan vervolgvragen.

7.1 Conclusie en aandachtspunten

De geschiedenis van Hoog Buurlo is grotendeels ontrafeld en daarmee is een begin gemaakt met het toekomstperspectief. Dit perspectief zal moeten leiden tot een landschap dat een verhaal te vertellen heeft. Aan de hand van de genoemde landschapselementen is het nu de taak aan Staatsbosbeheer om het verhaal leesbaar te maken. Daarbij is het aan te bevelen om dichtbij het beeld van 1900 te blijven. Er moet voorkomen worden dat er mixen ontstaan van verschillende periodes. Het is beter om een landschapsbeeld niet te representeren, dan om het slecht te doen. De cultuurtoerist zal hierbij ook een belangrijke rol spelen. Hij moet ervan uit kunnen gaan dat hetgeen hij ziet ook waarheidsgetrouw is. Ter aanvulling hierop worden twee aandachtspunten toegelicht.

Hoog Buurlo als merk

In hoofdstuk 5 is dit onderwerp kort besproken. Het lag niet in de aard van deze scriptie om hier uitgebreid op in te gaan, maar toch zal het in toenemende mate een rol gaan spelen in het representeren van een landschap. Hoog Buurlo kan zich als merk beter positioneren richting de doelgroep. Het verdient een aanbeveling om dit aspect mee te nemen met de toekomstplannen.

Werkgroep Hoog Buurlo

Om Hoog Buurlo meer op de kaart te zetten en zo veel mensen te bereiken, zou er gedacht kunnen worden aan een 'Werkgroep Hoog Buurlo'. Dit gebied lijkt op het oog voldoende aantrekkingskracht te hebben om een selecte groep mensen te mobiliseren. Het verzorgen van rondleidingen en praktische werkzaamheden in het gebied kan tot het takenpakket behoren. Wellicht is het interessant om hier over na te denken.

7.2 Vervolg vragen

Tot slot van dit onderzoek enige onderwerpen in het kader van een vervolgonderzoek. Hierbij kan er aandacht worden besteed aan de volgende vragen:

- Wat was de exacte rol en het belang van de Baron Van Verschuer bij Hoog Buurlo?
- Wat was de exacte rol en het belang van het Kapittel van St. Marie bij Hoog Buurlo?
- Hoe functioneerde een schapendrift en hoe is dit terug te koppelen naar Hoog Buurlo?
- Welke identiteit kennen verschillende actoren aan Hoog Buurlo toe? Bij actoren kan gedacht worden aan toeristen (onderverdeeld in subgroepen), omwonenden, natuurorganisaties en bijvoorbeeld de stichting Nederlands Cultuurlandschap.
- Welke waardering wordt er door verschillende actoren aan Hoog Buurlo gekoppeld?
- Wat kan de positie van Hoog Buurlo zijn ten opzichte van andere cultuurlandschappen in de provincie Gelderland?

Literatuurlijst

- Aardoom, L. (1989)
Caart der Limitten van de Hooge en Vrije Heerlijckhijdt van het Loo. Alphen aan de Rijn: Canaletto
- Antrop, M. (2003)
Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning* 70
- Arnold, C.J.C.W.H. (1971)
Apeldoorn in opkomst. Gelderse historische reeks. Zutphen: De Walburg pers
- Blink, H. (1929)
Woeste gronden, ontginning en bebossching in Nederland voormaals en thans. 's-Gravenhage: Mouton & Co
- Demoed, H.B. (1987)
Mandegoed schandegoed. Markeverdelingen in Oost-Nederland in de 19^e eeuw. Zutphen: De Walburg pers
- Graaff de, G.
Staatsbosbeheer 100 jaar natuur voor iedereen, Het Kootwijkerzand. Abcoude: Uniepers
- Haaland, S. (2002)
Het paarse landschap. Brussel: Knnv
- Haan de – Van der Meulen e.a. (1998)
Tussen zand en zenders, de geschiedenis van Radio Kootwijk. Den Haag:
- Hartkamp, J. (1993)
De bosgeschiedenis van de boswachterij Ugchelen/Hoenderloo. Doctoraalonderzoek AV93-23. Wageningen: Vakgroep Bosbouw, Landbouwwuniversiteit
- Heidinga, H.A. (1984)
De Veluwe in de vroege middeleeuwen. Aspecten van de Nederzettingsgeschiedenis van Kootwijk en zijn bureu. Amsterdam:
- Heins, S. (2001)
Op zoek naar rurale idylle. Utrecht: dgvh/nethur
- Hendriks, J.A. (2001)
Cultuurhistorie van stad en land, waardering en behoud. Ministerie van LNV, Wageningen. Utrecht: Matrijs
- Holloway, L. & Hubbard, P. (2001)
People and place. Harlow, England: Pearson Education Limited
- Kats, H. (2004)
Wildwallen op de Veluwe
- Kemperink R.M. e.a. (1993)
Geschiedenis van Apeldoorn. De walburg pers. Zutphen
- Klerk, de L. (1998)
Rust en Rijkdom. Essay over de kwaliteit vna het Nederlandse cultuurlandschap. Vromraad, achtergrondstudie 006. Den Haag: Smiet Offset bv
- Knox, P.L. & Marston, S.A. (2003)
Human Geography, Places and regions in global context, second edition. USA: Pearson Education

- Kruit, J. & Salverda, I.E. & Hendriks, K. (2004)
Regionale identiteit van natuur en landschap. Wageningen: Alterra-rapport 1014
- Langenbergh-Parqui E.W. (1983)
Terugblik op het oude heidegehucht Hoog Soeren. Apeldoorn: Historisch Museum Marialust
- Leeflang, P.S.H. (2003)
Marketing. Groningen: Wolters-Noordhoff
- Nooren, M.J. (1987)
Het verleden van de houtwallen in het nationale park de Hoge Veluwe. Leersum: RIN Rapport 87/7
- Pater, de B. & Wusten, van der H. (1991)
Het geografisch huis
- Rainisto, S.K. (2003)
Success factors of place marketing: a study of place marketing practices in Northern Europe and the United States. Helsinki: University of Technology, Institute of Strategy and International Business
- Renes, J., Meijer J. & Poel, de K.R. (2002)
Het Veluwse sprenglandschap; een cultuurmonument. Wageningen: Alterra HM/04-2002
- Rijk, de J.H. (1994)
Geschiedenis van de Veluwe landgoedbossen. Nederlands bosbouw tijdschrift 1994
- Sijmons, D. & Feddes F. (1998)
Gezicht op Den Haag, Essay over "het culturele criterium" van het landschap. Vromraad, achtergrondstudie 006. Den Haag: Smiet Offset bv.
- Spek, T. (2004)
Het Drentse esdorpenlandschap, een historische geografische studie. Utrecht: Matrijs
- Spierings, B & Houtum, van H. (2004)
Sharon Zukin: 'Identiteit is te koop'. Tijdschrift Geografie, uitgave van KNAG
- Stern, A. (2001)
Het Kapittel. www.graafschap-middeleeuwen.nl/kerk/kapittel
- Stoffer, R. (2002)
Tekst IVN-publiekswandeling
- Vliet, van K. (2002)
In kringen van kanunniken. Munsters en kapittels in het bisdom Utrecht. Zutphen: De Walburg pers
- Vos, de M. (2004)
Alleen wie de sporen in het landschap leest, ziet dat wij hebben bestaan. Artikel in NRC Handelsblad, 03-07-2004
- Wartena, R. (1974)
Ontginningen en 'Wüstungen' op de Veluwe in de veertiende eeuw. Gelre 68

Internet

World Heritage Site Museum Lorsch

www.kloster-lorsch.de/lingua/nieder.html

Hakhout, suggesties voor het beheer

www.ede.nl/info.asp?id=933

Overig

- Archief Apeldoorn, Manuscriptenverzameling nr. 25
- Monumenten advies bureau, Gemeente Apeldoorn. (2003)
Schaapskooi t.o. Hoog Buurlo
- Onze samenleving, 2000. Radio Kootwijk nummer 8
- Provincie Gelderland (2003)
Masterplan cultuurhistorie 2003-2007. provincie Gelderland, beleidskader
- Staatsbosbeheer (2004)
Koepelvisie, Landschap en Cultuurhistorie regio Gelderland

Bezochte instanties

- Topografische dienst Emmen
- Hoofdkantoor Staatsbosbeheer te Driebergen
- Regiokantoor Arnhem
- Gemeentearchief Apeldoorn
- Gemeentearchief Utrecht
- Rijksarchief Arnhem
- Bibliotheek Rijksuniversiteit Groningen

Informanten

Dhr. B. Maassen	Veluwe-kenner
Dr. D. Otten	Onderzoeker historische namen
Dhr. W.J. Wensink	Oud-districtshoofd van de boswachterij Ugchelen/Hoenderloo
Dhr. M. Wispelwey	Gemeentearcheoloog Apeldoorn
Drs. R. M. Kemperink	Vertaler oude geschriften
Dhr. H. Linde	Boswachter monitoring boswachterij Ugchelen/Hoenderloo
Dhr. G. Elbertsen	Schaapherder Hoog Buurlo
Dhr. H. Brink	Schaapherder Hoog Buurlo
Prof. Dr. L. Aardoom	Schrijver 'Limitten van het Loo'
Mevr. K. Vos	Oud-schaapherder Hoog Buurlo '60 – '72
Dhr. B. Luttinkhuizen	Nazaat bewoners van Hoog Buurlo
Dhr. F. van Loenen	Oud-bewoner Hoog Buurlo

Bijlagen

1. Historische bronnen

Kaarten

- Topografische inrichting van Hoog Buurlo nr. 411
  - o 1872, 1892, 1900, 1907, 1921, 1925, 1931
- Caart Der Limitten van de Hooge en Vrye Heerlyckhydt van Het Loo
  - o Een 18e eeuwse kartering van de gemeente Apeldoorn
- Caarte van 't blok vijf d' Hofstede Hoog-Buurloo
  - o 1708
- Kadastrale Atlas Gelderland 1832: Beekbergen
  - o Sectie B, Kootwijk, kaart 13
  - o Sectie H, Hoog Buurlo, kaart 37
  - o Sectie H, Hoog Buurlo, kaart 36
- Topographische kaart van de Veluwe en Veluwe-zoom door MJ de Man
  - o 1802-1812

Luchtfoto's

Jaren 1938, 1950, 1973, 2002

Bouwtekening

- Plan voor verbouwing arbeiderswoning te Hoog Buurlo
  - o 1964

Documenten

- Kapittel van St. Marie
  - o Tienden document 1641-1661
- Baron Van Verschuer
  - o Bezwaarschrift aan Gemeente Apeldoorn nr. 447/12. Maart 1865

Memoriale van grooten en
 sijnckel Tijdelick van **Hoog Burch**
 op Orlendine

In Tijden groot en sijnckel van Hoog-
 Burch op Orlendine onder Apeeldwering.
 sijn in lijffpacht eerst geydelich als tot
 Willem Amelinc holl jurdyck on xxv.
 gelyc eerst ontalct over durs xxv. is
 in wienig

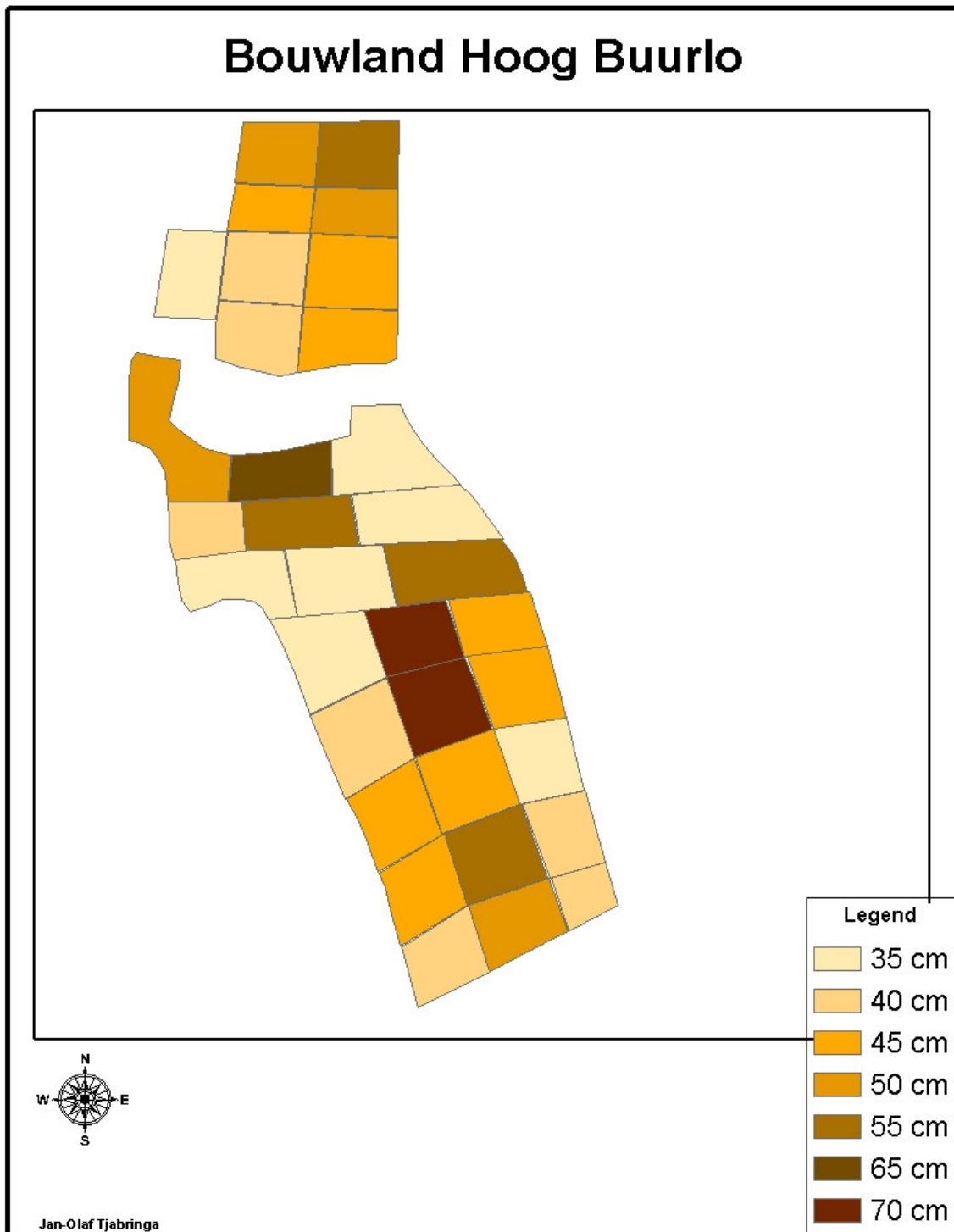
		25-0-0.
Anno 1642	lijff pacht on	61-5-0.
Anno 1643	-	62-10-0.
do 1644	-	61-5-0.
do 1645	-	50-0-0.
do 1646	-	52-0-0.
do 1647	-	50-0-0.
do 1648	-	55-0-0.
do 1649	-	55-0-0.
do 1650	-	62-10-0.
do 1651	-	66-5-0.
do 1652	-	62-10-0.
do 1653	-	72-10-0.
do 1654	-	62-0-0.
do 1655	-	57-10-0.
do 1656	-	57-10-0.
do 1657	-	52-10-0.
do 1658	-	55-0-0.
do 1659	-	55-0-0.
do 1660	-	53-15-0.
do 1661	-	53-15-0.
	6^a	1157-12-0.

gerepartideert over de 2^e 20 fudoz.
 sijnckel opdu jurdyck sijnckel onder gelycke
 gelycke
 57-17-0.

3. **Schaapherder Van der Zande, Hoog Buurlo 1925** *Bron: Berthus Maassen*

6. Dikte plaggendek Bouwland Hoog Buurlo

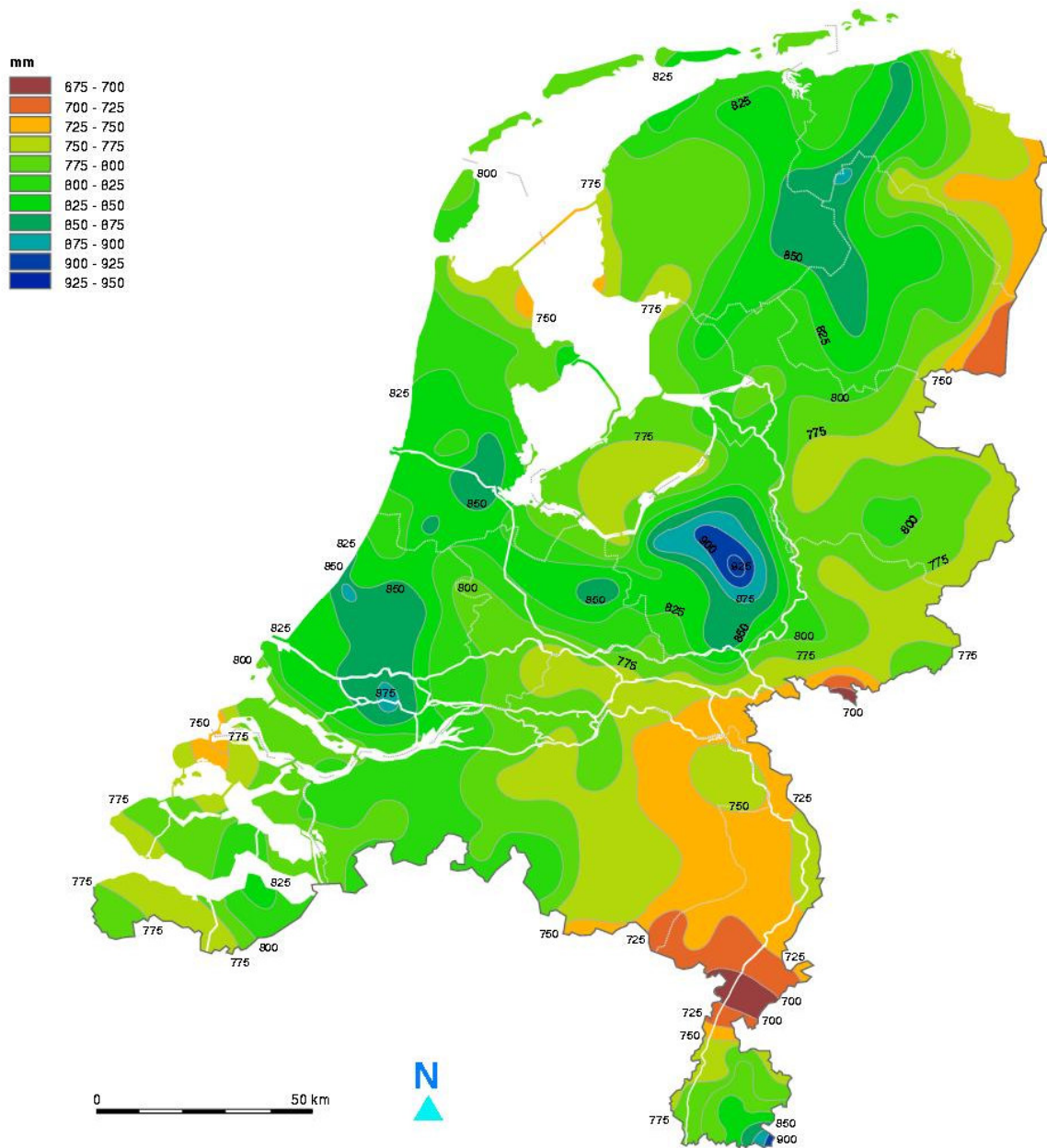

Toelichting op de kaart:

Het bouwland is onderverdeeld in de getoonde vlakken. Op deze manier kon systematisch geboord worden. In elk vlak zijn twee boringen verricht, waarbij het afgeronde gemiddelde uiteindelijk bepalend is geweest voor de dikte van de teellaag waarna het een kleur toegekend heeft gekregen.

7. Klimaatatlas van Nederland tijdvak 1971-2000
Gemiddelde jaarlijkse neerslagsom

Bron: KNMI

8. Luchtfoto 1938

9. Bouwtekening woning Hoog Buurlo 5

